

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Pavel Krejčí

Politické strany ve Velké Británii a vstup Británie do EHS
(1970-1975)

British Political Parties and the Entry of Great Britain
into the EEC (1970-1975)

PODĚKOVÁNÍ

Tímto chci vyjádřit poděkování panu PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D., za vstřícný přístup a poskytnuté rady při vypracování této práce. Zvláštní dík patří rovněž Mr. Freddimu Hutchinsonovi za pomoc s přístupem ke vzdáleným elektronickým zdrojům a Ms. Jane Ho s korekturou anglických pasáží práce.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 13. prosince 2013

podpis

ABSTRAKT

Tématem této diplomové práce je přístup Spojeného království Velké Británie a Severního Irska k Evropskému hospodářskému společenství k prvnímu lednu roku 1973. Analyzuje příčiny, které vedly britskou politickou reprezentaci k počátečnímu odmítání vést monarchii směrem k evropské integraci a následnému přehodnocení této politiky a snaze Británie do Společenství přivést. Postoje, které Británie v současné Evropské unii a směrem k ní zastává, jsou odrazem historického vývoje. Zkoumán je proto rovněž vztah Anglie a poté Velké Británie k evropské pevnině v historické retrospektivě. V této souvislosti je nadnesena otázka, v čem vlastně spočívá současné „britství“, jak sami sebe Angličané a Britové identifikují a identifikovali v průběhu staletí a rovněž otázka současného „evropanství“.

Postoj britských politických na pozadí toho vývoje vystupuje jako názorově shodný, vycházející ze snahy zachovat pozici světové velmoci, a z toho důvodu neochotě zapojit do mezinárodní organizace, v níž by členství znamenalo vzdát se části národní suverenity. Poté, co se snaha udržet se v pozici světové velmoci ukázala jako nereálná, došli všichni hlavní politické strany ve Velké Británii k poznání, že v národním zájmu jejich země bude k Evropským společenstvím se připojit.

Klíčová slova: Velká Británie, Labouristická stran, Konzervativní strana, Evropská společenství

ABSTRACT

This thesis is focused on the British entry into the European Economic Community in 1973. The reasons why the United Kingdom was led to join the Community are researched in great details. Such reasons also influence the attitude and behaviour of the United Kingdom toward the European Union at present. This historical backdrop could account for British reluctance to join the Community in 1950' as well as the present attitude of British politicians toward the EU. The main British political parties, namely the Conservative Party and the Labour Party, stood on the same side as far as the basic goal was concerned – to maintain the British Empire after the 2WW. The collapse of the British Empire, the poor economy and the Cold War all forced British political parties to find a new position for the United Kingdom in the post-war world.

Key words: Great Britain, the Conservative Party, the Labour Party, European Communities

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ	2
ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ.....	3
ABSTRAKT	4
ABSTRACT.....	5
SEZNAM ZKRATEK	8
ÚVOD.....	9
Kritika pramenů a literatury.....	10
Metodologie a cíle práce.....	12
Vymezení tématu	12
Vyhledávání a vyhodnocování informací	13
Zpracování informací a jejich interpretace a problémy s tím spojené.....	13
Cíle práce	15
I. PROBLÉM IDENTIT.....	16
1. BRITÁNIE A BRITSTVÍ.....	16
2. EVROPA A EVROPANSTVÍ.....	17
II. BÝT ČI NEBÝT.....	19
1. VELKÁ BRITÁNIE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	19
2. MIMO HLAVNÍ EVROPSKÝ PROUD	21
III. BÝT U TOHO.....	23
1. ZTRÁTA POSTAVENÍ	23
2. PRVNÍ POKUS	24
3. DVA NULA PRO GENERÁLA	25
IV. SŇATEK Z DONUCENÍ.....	27
1. V NOVÉM DESETILETÍ, SE STARÝM CÍLEM.....	27
2. VYUŽÍT PŘÍLEŽITOST. PRVNÍ FÁZE VYJEDNÁVÁNÍ	29

3. „ENTENTE CORDIALE 2“	35
a) PRVNÍ KOLO, 20. KVĚTNA 1971	35
b) DRUHÉ KOLO, 21. KVĚTNA 1971	38
c) VÝSLEDKY SUMMITU	41
V) NA DOMÁCÍ FRONTĚ.....	42
1. BITVA O PARLAMENT	42
2. LABOURISTÉ a VSTUP BRITÁNIE DO EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ	44
VI) ROZPAČITÉ PARTNERSTVÍ.....	47
1) LABUTÍ PÍSEŇ EDWARDA HEATHA.....	47
2) WILSON OPĚT V ČELE.....	50
SHRNUTÍ a ZÁVĚR	54
PRAMENY A LITERATURA	58
I. PRIMÁRNÍ PRAMENY	58
a) CONCLUSIONS OF MEETING OF THE CABINET	58
b) CABINET MEMORANDA	58
c) MARGARET TATCHER FOUNDATION	59
d) THE KEY DOCUMENTS OF SUMMIT HEATH-POMPIDOU	59
II. SEKUNDÁRNÍ PRAMENY	60
III. ELEKTRONICKÉ PORTÁLY	62

SEZNAM ZKRATEK

ZKRATKA	ČESKÝ NÁZEV	ANGLICKÝ NÁZEV
CAP	Společná zemědělská politika	<i>Common Agricultural Policy</i>
EHS	Evropské hospodářské společenství	<i>European Economic Community</i>
EMU	Hospodářská a měnová unie	<i>The Economic and Monetary Union</i>
EPC	Evropská politická spolupráce	<i>European Political Cooperation</i>
EU	Evropská unie	<i>European Union</i>
EUROATOM	Evropské společenství pro atomovou energii	<i>The European Atomic Energy Community</i>
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje	<i>European Regional Development Fund</i>
ES	Evropská společenství/Evropské společenství	<i>European Community/Communities</i>
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli	<i>European Coal and Steel Community</i>
ESVO	Evropská sdružení volného obchodu	<i>European Free Trade Association</i>
NATO	Severoatlantická aliance	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i>
OEEC	Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci	<i>Organisation for European Economic Cooperation</i>
OPEC	Organizace zemí vyvážejících ropu	<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries</i>
SRN	Spolková republika Německo	<i>Federal Republic of Germany</i>
USA	Spojené státy Americké	<i>United states of America</i>

ÚVOD

Evropská integrace prožívá v posledních letech krizi. Tato krize vede členské státy Evropské unie (EU) k hledání nových východisek a cest, jak vztah národního státu a EU nově formulovat a definovat. Velká Británie toho není výjimkou. Jak při svém nástupu do funkce velvyslankyně Velké Británie v České republice poznamenala Jan Thompson, „*Británie i Česko nadále pracují na definování svého vztahu k EU, je to jedna z dalších věcí, které mají obě země společné.*“¹

Vztah Británie a EU je dnes, stejně jako v minulosti, často popisován jako „rozpačité partnerství.“² Toho hodnocení přesně vystihuje situaci, ve které se obyvatelé Britských ostrovů ocitli po druhé světové válce. Britové sami sebe vždy definovali pomocí vymezení se vůči kontinentální Evropě. Po staletí se jednalo o vztah „my“ a „oni“, či „my“ a „ti druzí“. Pokud se měl Londýn připojit k Evropským společenstvím, problém spočíval v odpovědi na otázku, zda je možno se stále ještě považovat za „Brity“, pokud se rovněž „staneme Evropany“. Po celá staletí spočívala britská politika v roli jakéhosi arbitra a strážce pořádku na kontinentu, kdy byla jejím velmocenským zájmem rovnováha sil a vyvažování vlivů. S tímto cílem také Británie vstupovala do aliancí s kontinentálními mocnostmi. Ovšem fakt, že angažmá Londýna v kontinentálních záležitostech (a ve dvou světových válkách vzešlých z kontinentu) vedlo v konečném důsledku k úpadku Británie jako světové velmoci a rozpadu jejího impéria, jakoby zpětně potvrzoval moudrost Salisburyho politiky „skvělé izolace“.³ To byl také jeden z důvodů rozpolcenosti Británie po roce 1945. Na jedné straně Winston Churchill doporučoval vytvoření Spojených států evropských, jedním dechem však dodával, že se Británie této federace nezúčastní. Tato rozpolcenost také byla příčinou toho, proč se Británie připojila k hlavnímu proudu evropské integrace poměrně pozdě a proč je i její dnešní postoj k EU zdrženlivý. K přistoupení se odhodlala až po změně okolností, které vedly Británii k opakovanému odmítnutí zapojit se do integračního kontinentálního projektu. Přistoupení „z donucení“ ovšem nemohlo změnit fakt, že Britové se nadále za Evropany nepovažují a jejich partnerství s kontinentem zůstává „rozpačité“. Není jisté náhodné, že současný britský ministerský předseda slíbil Britům referendum o setrvání v EU, v pořadí již druhé. První se konalo dva roky od okamžiku, kdy Británie do Evropských společenství (ES) vstoupila.

---

¹ <<https://www.gov.uk/government/world-location-news/179127.cs>>

² BACHE, I., JORDAN, A., *The Europeanization of British Politics*, s. 4

³ POWEL, D., *Nationhood & Identity*, s. 233

Kritika pramenů a literatury

Analýzu pramenné základny je třeba začít primárními prameny, získanými z britských archivů a jiných britských institucí. Měl jsem možnost vyhledat a pracovat s tajnými zápisy z jednání britského kabinetu, s memorandy a doporučeními. Tyto materiály jsem získal prostřednictvím vzdáleného elektronického přístupu na adrese: <<http://www.nationalarchives.gov.uk/>>. ⁴ Rovněž Nadace Margaret Thatcherové zveřejnila mnoho dokumentů týkajících se vyjednávání, politického zákulisí a osobních postřehů na svých internetových stránkách <<http://www.margaretthatcher.org/archive/heath-eeec.asp>>. ⁵ Tyto dokumenty jsou neocenitelným zdrojem informací, které umožňují nahlédnout „pod pokličku“ klíčových summitů, setkání a jednání, a zachycují bezprostřední názory vrcholných politiků obou nejvíce zainteresovaných zemí (tj. Francie a Velké Británie). Především dokumenty zachycující jednání na nejvyšší úrovni mezi Georgem Pompidou a Edwardem Heathem v Paříži v roce 1971 považuji za mimořádně cenné, neboť šlo o klíčový okamžik v celém vyjednávání a případný neúspěch by pravděpodobně zmařil další pokus Londýna o vstup do Společenství.

Sekundární prameny je možno rozdělit do několika dílčích podskupin.

První podskupinu představují dějiny evropské integrace. Vědomosti o vývoji evropské integrace jsou nezbytnou součástí jakékoliv práce zabývající se tématy podobnými tomu mému. Spolehl jsem se převážně na práci Pierra Gerbeta *Budování Evropy*, která velmi podrobně popisuje dlouhou cestu od samých počátků evropské myšlenky až po „velké“ rozšíření Evropské unie o deset nových členských států v roce 2004. Doplnkem k této publikaci je práce Michala Kováře a Václava Horčičky *Dějiny evropské integrace*, jenž ve zhuštěné formě podává základní přehled o historii „jednotné Evropy“. Ačkoliv si uvědomuji, že jde o publikaci spíše učebnicového charakteru, je kniha přehledná a přesná, proto jsem se rozhodl rovněž z ní čerpat informace. Dílčí dějinné periody, především krize Společenství v 60. letech po dvou francouzských vetech, jsou zachyceny v knihách *Miriam Camps European unification in the sixties: from the veto to the crisis* a *What Kind of Europe?: The Community Since De Gaulle's Veto*, které jsou dostupné v Národní knihovně ČR.

Druhá podskupina knih je zaměřena obecně na dějiny Velké Británie a její zahraniční politiky. Zde bych vyzdvihl především dílo Andrew Gambela *Between Europe and America*. Jedná se o vynikající analýzu pozice Británie mezi dvěma kontinenty. Zároveň přesně

---

⁴ Viz Prameny a Literatura.

⁵ Tamtéž.

vystihuje složitost situace, ve které se Velká Británie po druhé světové válce ocitla. Zdůrazňuje komplexnost britské zahraniční politiky založené na „třech kruzích“ s postupným přesouváním důrazu od Impéria k Evropě. Podobnou látkou, ovšem více tématicky zaměřenou na britství a národní identifikaci je kniha Davida Powella *Nationhood And Identity: The British State since 1800*. Právě zde je více než jasně dokázáno, že Británii je třeba vnímat jako specifickou evropskou zemi, která sebe sama odlišuje od kontinentu a jejíž obyvatelé nejsou „Evropany“, nýbrž „Brity“. Analýzu britské poválečné zahraniční politiky směrem k evropské unii provedli autoři Gowland, Turner a Wright v knize *Britain and European Integration since 1945*. Ačkoliv je rozsah knihy poměrně široký, kapitoly věnované připojení britské monarchie ke Společenství i tomu, co mu předcházelo, jsou dostatečně podrobné a dobře vystihují měnící se náhled britské politické reprezentace na postavení Britského království ve světě a Evropě.

Poslední skupinu knih tvoří práce zabývající se britskými politickými stranami, jejich představiteli a reprezentanty a jejich názory na integraci Londýna do Společenství. Názory britských konzervativců dobře zachycuje kniha N. J. Crowsona *The Conservative party and European Union*. První kapitola zabývající se léty 1945 – 1975 s výmluvným názvem „*Like chasing a girl*“ líčí především úsilí konzervativních vlád nasměrovat monarchii do kontinentálních vod počínající v druhé polovině 50. let XX. století a vrcholící za konzervativní vlády Edwarda Heatha. Autor si velice trefně všímá i skutečnosti, že poznání o postupující britské nemohoucnosti a neschopnosti prosadit se jako světová velmoc datující se zhruba od debaklu v Suezské krizi prodělala celá britská politická scéna a kritika z té či oné strany na zapojení se do evropské integrace přicházela převážně z vnitrostranických či vnitropolitických důvodů. Těmto poněkud malicherným pŕtkám a motivacím se nevyhnuli ani politici formátu Winstona Churchilla.⁶

Samotné období let 1970 -1974, tedy vládu Edwarda Heatha výborně analyzuje kniha autorů Balla a Seldona *The Heath Government 1970–74*. Z celé knihy vyplývá, že úspěšná vyjednávání vedené Heathovou vládou lze považovat za jeho jediný, byť v pravdě historický, úspěch. Z pasáží o zahraniční politice je patrné, jak moc Edwardu Heathu na integraci záleželo, kolik si od ní sliboval, a že byl ochoten úspěchu mnoho obětovat. Naopak jeho paměti se paradoxně nesou v poněkud nezajímavém duchu a mnoho nových informací o jednáních nepřináší. Duch doby je ovšem trefně vykreslen v knihách Alwyna Turnera *Crisis?*

---

⁶ CROWSON, N. J., *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 16

What Crisis?: Britain In The 1970s a State of Emergency: The Way We Were: Britain 1970–1974 od Dominica Sandbrooka.

Z pohledu labouristického jsou pak přínosné knihy zaměřující se na názory labouristů na britskou zahraniční politiku a směr, jakým by měla být vedena. Za nejpřínosnější považuji práce *Labour's European Dilemmas. From Bevin to Blair* od Rogera Broada a také knihu *The Labour Party and The World. Labour's Foreign Policy since 1951* od Rhiannona Vickerse. Z obou publikací vyplývá, že i labouristé si byli vědomi vzrůstající nutnosti zapojit se do evropských struktur dříve, než na jejich podobu ztratí Británie vliv.

Obecně je možno uzavřít, že všechny knihy zabývající se vztahem „Británie a Evropa“, se kterými jsem pracoval, se shodují v tom, že Londýn byl dějinnými událostmi přinucen přehodnotit svůj původní záměr být i po druhé světové válce světovou velmocí a jedinou alternativou, jak si alespoň uchovat vliv a dřívější pozice v mezinárodní politice byl vstup Velké Británie do Evropských společenství.

Metodologie a cíle práce

Při zkoumání přístupu britských politických stran k evropské integraci a britské zahraniční politiky obecně jsem v zásadě sledoval čtyři následující stádia. (1) Vymezení zkoumaného tématu; (2) Vyhledávání a vyhodnocování informací; (3) Zpracování sesbíraných informací; a (4) jejich analýza, interpretace a vyvození závěrů.

Vymezení tématu

Za téma diplomové práce jsem zvolil vstup Velké Británie do EHS na počátku 70. letch XX. století. Jedná se v pořadí o třetí pokus, tentokrát za předsednictví konzervativního politika Edwarda Heatha. Ačkoliv by mohl název práce naznačovat, že téma je poměrně úzce časově zaměřené, je nutno si uvědomit, že samotné vyjednávání v 70. letech je pouze vyvrcholením více než deset let trvajících úsilí a i předchozí pokusy o přijetí do EHS byly podmíněny událostmi, odehrávajícími se v průběhu 40. a 50. let XX. století. Již jen z tohoto důvodu bylo nezbytné věnovat odpovídající prostor událostem předcházejícím vyjednáváním v průběhu první poloviny 70. let. Spíše než jako izolovanou událost je britský vstup do ES v roce 1973 třeba hodnotit jako vyvrcholení určitého vývoje a s tímto vědomím k jeho zkoumání také přistupovat.

Vyhledávání a vyhodnocování informací

Jak jsem již uvedl výše, pracoval jsem s prameny jak primárními, tak sekundárními. Primární prameny byly získány prostřednictvím vzdálených elektronických přístupů, to ovšem nijak nesnižuje jejich hodnověrnost a autenticitu. Jedná se totiž o prameny archivované a zpřístupněné tak respektovanými institucemi jako Britský národní archiv či Nadaci Margaret Thatcherové. Rovněž rozsah sekundární literatury, se kterou jsem pracoval, považuji za dostačující pro to, abych byl schopen jejich analýzou vyvodit objektivní a na faktech se zakládajících závěry.

Zpracování informací a jejich interpretace a problémy s tím spojené

Při analýze dějin velkého časového rozpětí je často historik konfrontován s problémem označování území a států, o kterých píše, a které zkoumá v dlouhodobé časové perspektivě. Nejinak tomu bylo i v případě Anglie a Velké Británie. Ačkoliv jsem si vědom toho, že o Velké Británii jako politickém útvaru lze hovořit až od roku 1707, rozdíl mezi Anglií a Velkou Británií nepovažuji pro téma mé práce za zásadní, a proto jsou pojmy „Anglie“, „Velká Británie“ a „Spojené království“ používány s ohledem na zkoumanou tematiku evropské integrace synonymně.

Podobně je tomu tak i v případě Evropských společenství. Poměrně komplikované pojmosloví evropských organizací a vývoj jejich zkratk v podobě „ESUO“, „EHS“, „ES“ a „EU“ může působit jako matoucí a vzbuzovat dojem, že jde o několik nezávislých organizací nemajících vzájemně nic společného. Opak je ovšem pravdou a spíše než o oddělená stádia evropské integrace se jedná o vývojové epochy, navazující a podmiňující jedna druhou, vedoucí k témuž cíli. Jsem proto zastáncem poněkud flexibilnějšího chápání „Evropských společenství“ s tím, že se jedná *de facto* o stejný integrační projekt, lhotejno, jak je v daném období pojmenován. S tímto vědomím také pracuji s pojmy popisujícími evropská integrační uskupení. Je pravdou, že na počátku 60. let XX. století Británie formálně požádala o přijetí do Evropského hospodářského společenství (EHS), vzniklé na základě tzv. Římských smluv v roce 1958. Je také nasnadě, že primární zájem Britů spočíval ve využívání ekonomických výhod velkého trhu, který reprezentovalo EHS. Kvůli dynamickému vývoji evropské integrace však od tzv. Slučovací smlouvy s platností však od roku 1967 hovoříme o Evropských společenstvích (ES). Díky komplikacím, které britskou žádost o připojení provázely je pak od tohoto roku, tj. od roku 1967 správnější

mluvit spíše o britském připojení k ES. Cíl i motivace Britů však nadále zůstávali stejné. I zde je proto podle mne na místě netrvat na striktním dodržování či rozlišování termínů EHS a ES či EU, a používat tyto termíny *promiscue*. Nejlépe vystihujícím je však podle mého názoru pojem „Společenství“, který pravděpodobně nejpřesněji vystihuje podstatu věci.

Stručné vysvětlení si žádá i používání zkratk. Tam, kde jsou zažité české zkratky mezinárodních organizací, např. Evropské hospodářské společenství – EHS, přidržel jsem se jejich užití. Tam, kde užívání české zkratky není příliš běžné a anglická zkratka byla podle mého soudu vhodnější, užil jsem zkratku anglickou, jako tomu bylo např. u jednotné hospodářské politiky – CAP. Z tohoto důvodu je v seznamu zkratk uváděn jak český, tak anglický název organizace či politiky.

Zpočátku jsem měl v úmyslu zaměřit se pouze na 70. léta s nezbytnými přesahy do let 60. Při práci s prameny jsem však došel k závěru, že bude nutné rozšířit rozsah bádání až do období následující po druhé světové válce, v určitých chvílích až do období druhé světové války samotné. Nepovažuji tuto změnu za slabinu, nýbrž naopak za přednost a přínos mé práce, neboť jedině tak jsem mohl podpořit hypotézy a zodpovědět otázky, které jsem si před započatím bádání kladl. Rozšíření rozsahu zkoumaného období mi tedy umožnilo práci lépe strukturovat a učiněné závěry lépe a logičtěji vyargumentovat.

Z tohoto důvodu je v první kapitole věnován také prostor dvěma „identitám“, britské a evropské. Ačkoliv tato problematika do tématu zdánlivě nepatří, opak je pravdou. Často je to právě krize identity, která vede ke krizím společenským, národním i mezinárodním. Není názornějšího a pádnějšího důkazu pro toto tvrzení než současná krize evropské integrace. Jasně vymezení toho, co to znamená být Evropanem, vede k nejistotě ohledně opodstatnění evropské integrace jako takové. Od této nejistoty je pak jen malý krok k volání po „zrušení“ Evropské unie, jejímu přirovnávání k Sovětskému svazu či diktátům z Bruselu. S jasnou představou o pojmu evropanství by bylo daleko snazší vysvětlit výhody příslušnosti k Evropské unii jako takové či vysvětlit její přínos a opodstatnění. S problémem britské identity je tomu obdobně. Jestliže obyvatelé britských ostrovů prožívají od rozpadu britského impéria krizi identity, čelí možnému rozpadu státu ve stávající podobě (nadcházející referendum o skotské nezávislosti) a tedy pochybnostem o sobě sama, nemohou mít ani jasno v tom, proč být členem další entity, která opodstatnění své existence rovněž hledá. Kapitola o problému identit si neklade za cíl přijít s odpověďmi na otázky, co evropanství či britství, znamená, ale má poukázat na existenci těchto problémů a rovněž se má pokusit vysvětlit, v čem byla tato nevyjasněnost důležitá pro vztah Británie-ES a proč je důležitá i dnes.

Cíle práce

Práci o britském připojení k Evropským společenstvím jsem se rozhodl psát z důvodu mého zájmu o evropskou integraci. Také jsem strávil ve Velké Británii rok na studijním pobytu v rámci programu Erasmus, který je plodem úspěšné evropské spolupráce. Jsem rovněž zastáncem evropské integrace, a proto mne mimořádně zajímá výsledek možného nadcházejícího referenda, jenž se má v Británii konat v roce 2015.

Jaké tedy byly cíle mé práce? Předně to bylo zodpovězení otázky, proč je současný vztah Velké Británie k Evropské unii rozpačitý a jaké jsou příčiny toho stavu. Dále to bylo hledání odpovědi na otázku, jaký byl vztah obou hlavních politických stran v Británii k evropské integraci, co tento vztah podmiňovalo a utvářelo a proč se změnil? Proč Britové nejdříve tvrději odmítali podřídit se pravidlům rozvíjející se evropské nadnárodní organizace? Co způsobilo, že byl tento odpor natolik silný, že vedl Brity k pokusům o vytvoření vlastní mezinárodní organizace pod Britským vedením? Proč Britové svůj postoj přehodnotili? Co je k tomu vedlo či snad donutilo? Proč vláda Edwarda Heatha uspěla a proč se to jejím předchůdcům nepodařilo? Proč opoziční labouristé odmítali vstoupit do ES, když o totéž před 5 lety sami usilovali? A proč vyhlásili celonárodní referendum o setrvání monarchie ve Společenství?

Jestliže se podaří uspokojivě odpovědět na tyto otázky, není pak příliš odvážné rovněž se pokusit odhadnout, jak dopadne plánované referendum o setrvání Británie v Unii v roce 2015?

Na tuto, stejně jako na předchozí otázky, jsem se pokusil ve své práci nalézt odpověď. Mým cílem bylo poskytnout užitečnou analýzu Britsko-Evropských vztahů se zvláštním důrazem na období, které je jistým mezníkem ve vývoji obou entit. Věřím, že právě v této analýze je největší přínos mé práce, tedy nejen v popsání toho, co bylo, ale i v umožnění odhadnout to, co bude.

I. PROBLÉM IDENTIT

1. BRITÁNIE A BRITSTVÍ

Vystihnout pozici Británie a správně popsat její postavení vůči evropskému kontinentu je nesmírně složité. Přesto je nutné se o to pokusit, neboť právě v tomto vysvětlení leží klíč k pochopení ambivaletního postoje Spojeného království vůči evropské integraci po druhé světové válce. Jak je již zmíněno v úvodu, britská podezíravost vůči kontinentální Evropě je tak hluboce zakořeněná, že je možno ji téměř označit za národní charakteristiku.⁷ Identifikování sebe sama pomocí negativního vymezení vždy přináší jasnou otázku, co daný subjekt není, ale je již obtížnější jej použít, pokud se chceme dovědět, co tedy daný subjekt je. Británie tedy nepatří do Evropy ani do jakéhokoliv evropského integračního uskupení, neboť by přestala být tím, co dělá Británii Británií? Jinými slovy řečeno, zapojením do evropských integračních projektů by Británie ztratila schopnost definovat sebe sama, neboť by se již nemohla vymezit proti něčemu, čeho se stala součástí? Nelze si nevšimnout, že Londýn vždy rád na kontinentálních záležitostech participoval, zasahoval do nich či je jinak ovlivňoval, pokud to odpovídalo jeho zájmům. Nezdá se, že by tím jakkoliv ztratil na své „britskosti“. Naopak. Některé události pomohly pocit národní sounáležitosti posílit. Shodou okolností to byly války proti dominantní velmoci kontinentu, ve kterých musela Británie bojovat „sama“, ať již šlo o boj proti španělské Armadě v roce 1588, proti Napoleonovi v roce 1805 či proti Hitlerovi v roce 1940. Tradiční rolí Londýna byla úloha arbitra, jazýčku na vahách, role jakési šedé eminence v pozadí. Britskou politiku vždy daleko lépe vystihovalo heslo „rozděl a panuj“ než politika „skvělé izolace“, to s sebou ovšem přinášelo angažmá v evropských záležitostech.⁸ Zapojení tedy ano, vždy však z pozice nezávislé síly, která přispěje jen ke stabilitě a *statu quo*. Tato dvojjakost britského postoje vůči Evropě je také nejvýraznější charakteristikou její zahraniční politiky pokud se kontinentu týče a je klíčová v pochopení chování britských politiků od počátků evropské integrace po druhé světové válce, jak o tom bude řeč níže. Moderní politický nacionalismus byl natolik mocný a Anglie a po svém utvoření na počátku XVIII. století Velká Británie natolik úspěšná, že evropská identita ostrovního státu byla snadno pozapomenuta.

---

⁷ POWEL, D., *Nationhood & Identity*, s. 233

⁸ GAMBLE, A., *Between Europe and America*, s. 110

Přesvědčení, že být Britem znamená exkluzivitu a výjimečnost a vylučuje jakoukoliv jinou příslušnost, je stále patrné i dnes.⁹

Dalšími faktory, které je třeba brát v úvahu, analyzujeme-li přístup Británie k Evropě, jsou britská koloniální minulost a „zvláštní partnerství“ se Spojenými státy, které po druhé světové válce rovněž pozici Londýna vůči integraci značně ovlivňovaly.

2. EVROPA A EVROPANSTVÍ

Je-li obtížné vymezit britskou identitu a britství, je neméně obtížné postihnout, co to znamená být Evropanem. Co je to vlastně Evropa? Jak ji můžeme definovat, vysvětlit ostatním, ukotvit v povědomí lidí?

Svébytnost Evropy se objevuje od počátku středověku v podobě křesťanského světa. Křesťanský universalismus pomáhal překonávat feudální rozdrobenost a v osobě císaře a papeže měl jasně definovanou i nejvyšší světskou a církevní autoritu. Jednotícím pojítkem byla latina, která byla nejen jazykem západního křesťanství, ale i učenců, univerzitních mistrů a studentů. Evropa středověku je tedy Evropou západního křesťanství.¹⁰

S růstem významu a moci centralistických monarchií se podařilo překonat feudální rozdrobenost, na významu zároveň ztrácel i křesťanský univerzalizmus. Křesťanský prvek byl však v koncepcích stále přítomen, ať již ve snaze zakázat války mezi křesťany, či ve snaze o obranu před společným nepřítelem. S růstem významu centralizovaného státu se nicméně těžiště přesouvá od universalisticky pojaté říše ke kooperaci států jako rovnocenných partnerů, řídicích se společně odsouhlasenými principy. S růstem významu národního státu nabývá na síle i národní jazyk. Latina je jím vytlačována, její místo však zaujme do značné míry zaujme francouzština jako jazyk vzdělanců. Pojátkem, které v této době definuje Evropu, přestává být náboženství, ale stává se jím kultura. A to kultura humanismu, renesance, a světského myšlení. Myslitelé této doby se vyznačují silným kosmopolitánismem a více než o triumfy svých panovníků se starají o triumfy myšlenek.¹¹

Trend posilování národního státu je i nadále patrný a je silně umocněn napoleonskými válkami. Po jejich konci a po konsolidaci národních států v XIX. století se stal vůdčí idejí ovládající evropské myšlení nacionalismus, spojený s pojmy národa a státu, národních, či státních zájmů a národní či státní suverenity. Ačkoliv tento koncept nakonec vedl ke katastrofě dvou světových válek, historické břemeno nacionalismu přetrvalo v evropském

---

⁹ Tamtéž, s. 108 a 112

¹⁰ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 11

¹¹ Tamtéž, s. 12

myšlení dodnes a zdá se, že jej nebude možno ještě dlouho překonat.¹² Není ovšem bez zajímavosti v této souvislosti připomenout, že to nakonec byl ohled na národní zájem, který evropskou integraci v dnešním slova smyslu umožnil. Ať již šlo o ohledy na národní bezpečnost (Francie), či rehabilitaci národa a státu v očích světa (Itálie a Německo), a konec konců i zachování velmocenských ambicí tradičních evropských mocností, které si uvědomovaly, že jen spojením svých sil v rámci evropské entity si mohou do jisté míry uchovat vliv na chod světových událostí.¹³

Je tedy zřejmé, že oproti snaze Britů definovat se pomocí negativního vymezení vůči Evropě, tedy pomocí toho, čím Británie není, byla zde od středověku snaha definovat Evropu pozitivně, tedy to, čím Evropa je. Že se jedná o proces, který se neustále vyvíjí, je zřejmé. Na druhé straně je jistě možné hovořit o sounáležitosti Británie s Evropou v širších kulturních, politických a diplomatických souvislostech.¹⁴ Britové prošli, a v mnohých případech odstartovali dějinné epochy, kterými prošel i kontinent, např. průmyslovou revoluci, a byli a jsou ve spojení s intelektuálním evropským prostředím. Nicméně historické, geografické či dokonce vojenské odlišnosti (námořní velmoc číslo jedna po několik staletí) toho byla a je příčinou, že Britové na Evropany nahlíží jako na ty „jiné“ a na kontinent jako na pomůcku, která jim pomáhá sebe sama definovat.

---

¹² PAGDEN, A., *The idea of Europe: from antiquity to the European Union*, s. 2

¹³ LOWE, N., *Modern British History*, s. 553

¹⁴ POWELL, D., *Nationhood & Identity*, s. 233

II. BÝT ČI NEBÝT

1. VELKÁ BRITÁNIE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Z dnešního zpětného pohledu je jasné, že druhá světová válka znamenala definitivní počátek konce britského impéria v té podobě, ve které existovalo ještě před válkou. Situace Velké Británie po druhé světové válce byla však přeci jen o mnoho lepší, než ostatních mocností na kontinentu. Podobně jako v minulosti, Británie hleděla na svou situaci po válce jako na odlišnou od zbytku Evropy. V poválečném světě stála jako jediná vítězná evropská velmoc. Nebyla poraženým ani okupovaným státem, byla jedním ze tří členů „Velké aliance“, stále měla své impérium a její ekonomika byla stále nejvýkonnější ve srovnání se všemi členy pozdější „šestky“. ¹⁵ Krom toho zde byly Spojené státy a „speciální partnerství“. Toto partnerství se neomezilo jen na evropské otázky, ale na globální záležitosti počínající studené války obecně. Británie tak byla USA partnerem nejen v Evropě, ale i v celosvětových otázkách počínající studené války.

Není pádnějšího důkazu schizofrenního přístupu Londýna k Evropě, než projev Winstona Churchilla, pronesený v září 1946 v Curychu. V něm vyzval země starého kontinentu k vytvoření Spojených států evropských. Churchill obhajoval více ekonomicky a politicky sjednocený kontinent, který by byl schopen odolat Sovětskému svazu. Británie by takto posílené uskupení států podporovala, ale zachovala by si nezávislé postavení a roli světového hráče, která by jí umožnila udržet „speciální partnerství“ se Spojenými státy a rovněž privilegované vazby uvnitř Commonwealthu. ¹⁶

Britská poválečná geopolitická strategie byla po válce založena na třech prvcích, tzv. kruzích či sférách, které ve své vzájemné propojenosti vytvářely obraz britské zahraniční politiky. Jednalo se o impérium, následně o „speciální partnerství“ s USA a až nejnižší prioritu měly evropské záležitosti. Vázat se v záležitostech evropské integrace by podle názoru britských politiků značně ztížilo možnost ovlivňovat procesy spadající do ostatních sfér. ¹⁷ Tak tomu bylo na konci 40. a v první polovině 50. let XX. století.

Není možné si nicméně nevšimnout, že se Británie v projektech zahrnující spolupráci evropských států významně angažovala. Britský ministr zahraničí Ernst Bevin převzal v roce 1948 iniciativu a pod jeho vedením byl zřízen Výbor pro evropskou hospodářskou

---

¹⁵ LOWE, N., *Modern British History*, s. 255

¹⁶ CROWSON, N. J., *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 15

¹⁷ BACHE, I., ANDREW, J., *The europeanization of British Politics*, s. 6

spolupráci. Tento výbor měl koordinovat požadavky evropských zemí vůči USA v rámci Marshallova plánu. Výbor a z něj vzešlá Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (*Organisation for European Economic Cooperation - OEEC*), byly do jisté míry výsledkem nátlaku Američanů na evropské země, neboť se domnívali, že „*Evropa rozdělená do malých hospodářských jednotek nemůže prosperovat. Proto musí být využity všechny možnosti rozvoje a evropský trh musí být dost velký na to, aby umožnil rozvoj moderních metod levné produkce pro masovou spotřebu.*“¹⁸ Vedle participace na Marshallově plánu šlo dále o smlouvu z Dunkerque mezi Británií a Francií, jež byla základem pro tzv. Bruselský pakt (či také Západní unii), obranné společenství, podepsané v reakci na komunistický převrat v Československu v březnu roku 1948 mezi Belgií, Francií, Lucemburskem, Nizozemskem a Spojeným královstvím. Británie byla také samozřejmě členem NATO a krom těchto vojenských aliancí i člen Rady Evropy, jejíž hlavní agendou se stalo dodržování lidských práv. Společným jmenovatelem všech těchto uskupení je, že se jednalo o spolupráci na mezivládní úrovni, jinými slovy při zachování plné suverenity. Tedy: „*spolupracovat – budiž, ale pragmatickým způsobem, v souladu s britskými potřebami a zájmy. Hlavně se ale nezapojovat do žádné struktury, která by omezila suverenitu a svobodu jednání.*“¹⁹

Není bez zajímavosti si povšimnout konsensu britských politických stran ke sjednocování kontinentu. Ačkoliv Winston Churchill, vůdce Konzervativní strany, integraci Starého kontinentu propagoval, sám možnost angažmá Británie v tomto procesu vyloučil (viz výše). Stejně tak i vládní labouristé a ministr zahraničí Ernst Bevin. Ačkoliv podporovali mezivládní spolupráci, podle jejich představ by bylo nejlepší založit evropský systém na pravidelných setkáních a konzultacích, tj. na mezivládní úrovni. Pojítkem mezi spolupracujícími zeměmi měly být společně sdílené principy, duchovní hodnoty a základní svobody. Labouristé si nepřáli si žádné federativní ani konfederativní uskupení na kontinentu.²⁰ Byli proto šokováni, když se na počátku 50. let objevil integrační projekt, kterým se členským státům vzdávali části své suverenity, neboť doufali, že svou spoluprací v OEEC, NATO a Radě Evropy těmto snahám zabrání.²¹ Nicméně ani konzervativci neusilovali jako strana o vedení jakéhokoliv federačního či konfедераčního projektu.²²

---

¹⁸ c.d. HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace I*, s. 45

¹⁹ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 49

²⁰ Tamtéž, s. 50

²¹ FELLA, S., *New Labour and the European Union*, s. 20

²² CROWSON, N. J. *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 18

Liberálové by pak nejrady viděli společný evropský trh, neboť nesouhlasili s protekcionismem.²³

Jestliže se tedy po válce byli Britové schopni na něčem shodnout, byla to snaha o zachování impéria a role Británie jako světové velmoci. Tuto shodu snad ani nelze vyjádřit lépe, než výroky Clementa Attleeho a Winstona Churchilla. V červnu 1943 se vůdce Labouristů Clement Attlee vyjádřil, že není jeho úmyslem předsedat likvidaci britského impéria, a že Británie by měla po válce stát po válce plnou silou vedle Spojených států a Sovětského svazu.²⁴ V listopadu 1944 pak Churchill prakticky shodně prohlásil: „*Nestal jsem se královým prvním ministrem proto, abych předsedal likvidaci britského impéria.*“²⁵

2. MIMO HLAVNÍ EVROPSKÝ PROUD

Na počátku 50. let XX. století, kdy Robert Schumann přichází s plánem na vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), tak Británie čelí rozhodnutí, zda se ke společenství připojit, či nikoliv. Ačkoliv je možno ze zpětného pohledu hodnotit odmítnutí na plánu se podílet jako chybu, v době, kdy se o nabídce uvažovalo, zde byly objektivní důvody, které k němu vedly. V první řadě to byla výkonost britského průmyslu, která byla stále na vysoké úrovni podle všech významných ekonomických ukazatelů.²⁶ Svou roli také jistě sehrála skutečnost, že labouristická vláda právě prováděla znárodnění průmyslu, jehož nejvýznamnější částí, totiž produkci uhlí a oceli, by vzápětí musela postavit pod kontrolu nadnárodního orgánu. Tím by samozřejmě znárodnění ze své podstaty ztratilo smysl.²⁷ Nikde také nebylo zaručeno, že Společenství bude úspěchem a Británie by tak riskovala, že její výkonný průmysl bude tímto neúspěchem zasažen také. Na rozdíl od kontinentálních zemí, jejichž hospodářství bylo rozvrácené a silně poznamenané válkou, měla Británie v tuto dobu co ztratit. Stále se také viděla v roli světové velmoci, stále měla své kolonie. Na počátku 50. let byl Commonwealth stále britským nejvýznamnějším obchodním partnerem. V letech 1949-1950 směřovalo 53% exportu z Británie do zemí Commonwealthu a 46% zboží bylo z těchto zemí dováženo.²⁸

V prvních deseti poválečných letech se Británie pokoušela o udržení či o renesanci svého postavení světové velmoci, čemuž se také snažila přizpůsobit svou zahraniční politiku. Ta se skládala z několika komponentů, kterými byl speciální vztah ke Spojeným státům,

---

²³ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 50

²⁴ BROAD, R., *Labour's European Dilemas*, s. 5

²⁵ c.d.: LECKIE, R., *Sága druhé světové války*, s. 872-873

²⁶ CROWSON, N. J. *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 17

²⁷ LOWE, N., *Modern British History*, s. 555

²⁸ MAY, A., *Britain, the Commonwealth and Europe*, s. 32

vazby na britské kolonie a Commonwealth a s nejnižší prioritou vztah k zemím na pevnině, kde bylo jako nejdůležitější považováno vyřešení vztahu Francie-Německo. Ne, že by Británie neměla zájem spolupracovat na projektech, které byly v jejím zájmu. Muselo ale jít o projekty plně respektující britskou národní suverenitu a výsadní postavení jedné ze tří světových velmocí, které si nárokovala. Tyto důvody vedly Británii k tomu, že odmítla nabídku stát se zakládajícím členem ESUO a později i zakládajícím členem Evropského hospodářského společenství (EHS). Ocitla se tak mimo hlavní integrační proud, který se v následujících letech ukázal jako dominantní, ztratila možnost jej ovlivňovat v prvních 20 letech jeho existence a musela poté podstoupit ponižující více než 10 leté čekání od své první žádosti o přijetí.

III. BÝT U TOHO

1. ZTRÁTA POSTAVENÍ

V polovině 50. let XX. století se předpoklady, na základě nichž se Velká Británie odmítala připojit k evropské integraci, počaly zásadně měnit. V Suezské krizi utrpěla Británie politickou porážku, která se vedle rezignace premiéra Edena projevila i ve ztrátě mezinárodní prestiže. Británie došla k bolestnému poznání, že její sen o nezávislé velmocenské politice je minulostí a bez podpory USA má jen velice omezené možnosti, jak na mezinárodním poli prosadit svoje zájmy.²⁹ Rozpad impéria, signalizovaný již vyhlášením nezávislosti Indie v roce 1947 pokračoval a byl ještě urychlen procesem dekolonizace probíhajícím po celé zeměkouli. Ani hospodářské vazby s Commonwealthem se neukázaly být natolik významné, aby mohly zajistit dominantní postavení záležitostí Britského společenství v britské zahraniční politice. Obchodní výměna se zeměmi britského společenství naopak klesala, propracovat se nepodařilo ani společnou obchodní politiku.³⁰ Pokus o vytvoření alternativy pod britským vedením v podobě Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) byl v nejlepším případě pouze částečným úspěchem v porovnání se zářným příkladem zemí „šestky“, zejména Německem. Zatímco průmyslová produkce vzrostla v letech 1953-1961 ve Francii o 75% a v Německu o neuvěřitelných 90%, v Británii to bylo pouhých 30%.³¹ Také obchod s rozpadajícím se impériem klesal, zatímco se zeměmi „šestky“ vzrůstal. Byl ovšem pro Británii nákladný, neboť narážel na vysoká ochranná cla. Důležitý byl i postoj Washingtonu. Spojené státy se obávaly rozdělení západní Evropy do soupeřících bloků a zároveň nenechávaly nikoho - včetně Britů - na pochybách, že upřednostňují EHS.³²

Během první poválečné dekády proces evropské integrace značně pokročil. Protože se ESVO ukázalo být jako úspěšné, došlo v roce 1958 podpisem římských smluv k utvoření dalších evropských společenství, a to Evropského společenství pro atomovou energii (EUROATOM) a EHS. Hospodářská integrace „šestky“ probíhala nad očekávání dobře, proto se zcela vážně se také začalo uvažovat o politické unii.³³

---

²⁹ GAMBLE, A.: *Between Europe and America*, s. 166

³⁰ MAY, A., *Britain, the Commonwealth and Europe*, s. 32

³¹ LOWE, N., *Modern British History*, s. 556

³² HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace I*, s. 142

³³ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 171-172

Za této situace, pod tlakem okolností a pro nedostatek jiných variant si již britská vláda nemohla dovolit stát nadále stranou a rozhodla se, že požádá o přijetí do EHS, byť na tom v tomto období ještě mezi politickými stranami nepanovala shoda.

2. PRVNÍ POKUS

První pokus o přijetí Británie do EHS se odehrál pod taktovkou konzervativní vlády Harolda MacMillana. MacMillan převzal otěže pod odstoupivším Anthony Edenovi a snažil se napravit poškozené britsko-americké vztahy. V konzervativní straně patřil ke stoupencům pozitivní politiky vůči Evropě a s americkou podporou byl schopen také tuto politiku ve straně prosadit. V konzervativní straně byla pozitivní politika směrem k evropským společenstvím chápána jako prostředek udržení a posílení domácí ekonomiky, neboť EHS představovalo nejrychleji rostoucí regionální ekonomiku na světě.³⁴ V červenci 1960 přijala MacMillanova vláda dvě zásadní rozhodnutí. Na zasedání 16. července vyjádřila odhodlání „přiblížit se Evropě“. Vyjednáváním byl následně pověřen lord strážce pečeti Edward Heath, zastánce integrace a pozdější ministerský předseda. MacMillan vyjmenoval 3 problémy, které bylo nutno z britského pohledu vyřešit, aby mohla být vyjednávání zdárně ukončena. Šlo jednak o vztah členů EHS k členům ESVO, dále pak o zvláštní vztahy Londýna ke Commonwealthu a nakonec o domácí zemědělskou politiku.³⁵ Opoziční labouristé byli silně proti. Vůdce Labour Party Hugh Gaitskell popsal touhu zakladatelů evropských společenství po federálním evropském státě jako prostředek, kterým skončí nezávislost Británie jako suverénního státu, jako prostředek, pomocí něhož se skončí tisíc let historie.³⁶ Ačkoliv byli labouristé tedy silně proti, podmínky, které formulovali jako nezbytné pro vstup Británie do EHS byly nápadně podobné těm, které stanovila vláda konzervativců.³⁷ Formálně byla žádost předána 10. srpna 1961, nejdůležitější fáze vyjednávání probíhala od jara 1962. Zatímco v počátečních fázích vyjednávání Británie poměrně neústupně trvala na zachování privilegovaných vztahů ke Commonwealthu a i na dalších podmínkách, postupně ze svých požadavků slevila a zdálo, že nic nezabrání Británii, aby se stala dalším členem EHS. V této chvíli ovšem poprvé zasáhl francouzský prezident de Gaulle. Své námitky odůvodnil dne 14. ledna 1963 na veřejném vystoupení takto: *„Římská smlouva byla uzavřena mezi šesti kontinentálními státy, které jsou z hospodářského hlediska stejné povahy... Anglie požádala o členství, ale jen při splnění vlastních podmínek... Anglie je ve skutečnosti ostrovní, námořní*

---

³⁴ GAMBLE, A., *Between Europe and America*, s. 117

³⁵ CROWSON, N. J. *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 28

³⁶ FELLA, S., *New Labour and the European Union*, s. 21

³⁷ BROAD, R., *Labour's European Dilemas*, s. 44

*mocností, která je obchodem, trhy a zásobovacími cestami spojena s velmi rozdílnými a často velmi vzdálenými zeměmi...Podstata, struktura a hospodářská povaha Anglie se od těchto, jiných států na kontinentě, zásadně liší.*³⁸ Ačkoliv byl šok způsobený reakcí Francie obrovský a reakce různé, ze slov Edwarda Heatha „*my v Británii se neotočíme zády ke kontinentální Evropě nebo ke státům společenství*“³⁹ bylo možno usoudit, že další pokus o přijetí Velké Británie do EHS bude následovat.

3. DVA NULA PRO GENERÁLA

Ačkoliv se labouristé stavěli k první kandidatuře silně nepřátelsky, jejich podmínky pro přijetí byly prakticky totožné s těmi předloženými konzervativci. I tak ovšem bylo překvapením, že poté, co vyhrál v roce 1964 národní volby, požádal labouristický premiér o přijetí do EHS znovu. Ačkoliv se očekávalo, že se spíše zaměří na vazby v rámci ESVO a Commonwealthu, tyto faktory v britské zahraniční politice nadále ztrácely na významu. Podíl Commonwealthu na zahraničním obchodě Británie nadále klesal, naopak se zeměmi i přes odstranění celních bariér v rámci ESVO vzrůstal.⁴⁰ Rovněž postoj Spojených států byl varující. Pokračující hospodářská slabost Británie a její neúspěch ve vyjednávání o přistoupení k EHS vedla k poklesu významu Londýna a jeho role ve světě, a to i v očích amerického spojence.⁴¹ Právě povzbuzující nebyl ani postoj Konzervativní strany, jejíž pozici vůči vyjednávání pod křídly labouristické vlády popsal pro-evropský člen strany Gordon Pears takto: „*Naším hlavním cílem zde musí být vyhnout se tomu, abychom byli příliš úzce svázáni s průběhem současných vyjednávání a jejich neúspěchem v případě, že selžou.*“⁴²

A právě k tomu došlo. Již podruhé v krátkém časovém sledu vetoval generál de Gaulle vstup Velké Británie do EHS. Británie podala formálně přihlášku v květnu 1967 a již v listopadu téhož roku podruhé žádost Londýna o přístup k EHS vetoval. Mezi důvody, které lze jmenovat jako nejdůležitější, byla zřejmě de Gaullova obava ze ztráty dominantního franko-německého vlivu ve Společenství a rovněž podezřívavost k Británii a její těsné vazby na USA.⁴³ Ne nepodstatné byly i přetrvávající rozpory ohledně společné zemědělské politiky a v neposlední řadě i generálovo ego.

³⁸ c.d. HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 38

³⁹ c.d. CAMPS, M.: *What kind of Europe?*, s. 2

⁴⁰ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 171-172

⁴¹ VICKERS, R., *The Labour Party and the world*, s. 60

⁴² CROWSON, N. J. *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 34-35

⁴³ LOWE, N., *Modern British History*, s. 557

Tentokrát ovšem Británie zareagovala na francouzské veto jinak než v předchozím případě. V prosinci 1967 oznámila, že žádost nehodlá stáhnout a formálně se tak stále o členství v ES ucházela.⁴⁴

---

⁴⁴ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 43

IV. SŇATEK Z DONUCENÍ

1. V NOVÉM DESETELETÍ, SE STARÝM CÍLEM

Na počátku 70. let se Velká Británie nacházela v obtížné hospodářsko-politické situaci. Již měsíc po volbách byla vláda nucena poprvé vyhlásit stav nouze v odpověď na stávkou přístavních dělníků. V polovině října stávkovalo 60 tisíc pracovníků majících na starosti odpadní hospodářství. Ještě horší se situace stala v okamžiku, kdy začali stávkovat horníci. V lednu 1972 začali stávkovat poprvé s varováním, že stávka může trvat až jeden měsíc. Nakonec trvala sedm týdnů. Vláda, opět za vyhlášeného stavu nouze, byla nucena se potýkat se ztrátou elektrické energie, což ji vedlo k zavedení úsporných opatření. Tisíce továren po celé zemi byly nuceny zavřít provoz na čtyři dny v týdnu. Elektrické vytápění ve veřejných restauracích, divadlech a jiných veřejných místech bylo zakázáno. Lidem bylo doporučeno, aby vytápěli pouze jednu místnost ve svých obydlích. Masově rostla nezaměstnanost.⁴⁵ Edward Heath nastupoval do úřadu s reformním programem, kterým chtěl zemi z této situace vyvést a vstup Británie do Společenství mu v tom měl významně napomoci. Britský průmysl měl být vystaven konkurenci ostatních zemí šestky, Británie měla získat přístup na hospodářský trh Společenství a hrát v něm samozřejmě patřičnou úlohu regionální velmoci. Konečně, všechny hlavní politické síly podporovaly, za správně vyjednaných podmínek, vstup Velké Británie do Společenství.⁴⁶

V průběhu pětadvaceti poválečných let se jejich názory posunuly od společně sdílené představy Británie jako třetí velmoci využívající „speciálních vztahů“ se Spojenými státy a Commonwealthem a stojící mimo hlavní proud evropské integrace k silně sdílenému přesvědčení, že má-li si Londýn zachovat vliv na světové dění, je třeba stát se členem ES. Všechny okolnosti, které doslova donutily konzervativní i labouristické vlády k podání přihlášky v průběhu let šedesátých, zůstávaly v novém desetiletí nezměněny. Doposud se ovšem pokusy o modernizaci ekonomiky a udržení globálního vlivu, a to skrze Commonwealth, ESVO a speciální se spojenými státy, ukázaly jako neúspěšné.⁴⁷

Mezinárodně-politická situace se pro úspěšné dokončení rozhovorů tentokrát zdála mimořádně příznivá. Hlavní překážka vstupu Británie do EHS v 60. letech, generál de Gaulle, v roce 1969 na svou funkci rezignoval a o rok později zemřel. Nový prezident

⁴⁵ TURNER, A. W.: *Crisis? What Crisis?*, s. 10-11

⁴⁶ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 268

⁴⁷ FELLA, S., *New Labour and the European Union*, s. 22

Francouzské republiky, Georges Pompidou, byl rozšíření „šestky“ mnohem více nakloněn. V červenci 1969 Francouzi oficiálně navrhli svolání summitu do Haagu. Jednoznačně pozitivním prvkem v resuscitaci výstavby Evropy byl také příchod Willyho Brandta do čela Spolkové republiky Německo (SRN).⁴⁸ Summitem rezonovala slova „dokončení, prohloubení a rozšíření Společenství“, tedy mj. i otázka přistoupení Británie (a dalších kandidátských zemí).⁴⁹ Přihláška Británie navíc stále ležela na stole, a to znamenalo, že Británie o vstup stále zájem má.

Národní volby v Británii vyhráli k všeobecnému překvapení konzervativci, jejichž vůdce Edward Heath byl hlavním vyjednavatelem Londýna již na počátku 60. let. Představy o britské zahraniční politice a postoj ke sjednocující se Evropě vyložil v článku pod názvem „Realismus v britské zahraniční politice“, jenž vyšel v roce 1969 (tedy o rok dříve, než se svojí Konzervativní stranou zvítězil ve volbách a mohl tak svoje záměry realizovat v praxi) v říjnovém čísle respektovaného amerického magazínu *Foreign Affairs*.⁵⁰ Podle Heatha již v roce 1946, kdy Churchill pronesl svou řeč v Curychu, rozpoznali prozíraví Angličané přínos evropského unitárního hnutí. To slibovalo ukončení válek mezi evropskými mocnostmi, rovněž silný hlas Evropy v mezinárodních vztazích, o kterém si jednotlivé evropské státy samotné mohly nechat jen zdát. V dlouhodobém horizontu by pak vznikl jednotný hospodářský trh, ze kterého by mohl profitovat jak evropský průmysl, tak výzkum a vyrovnal by se tak Spojeným státům a Sovětskému svazu.

Také ve volebním manifestu strany a v pasážích věnovaných pozici Velké Británie ve světě konzervativci deklarovali přesvědčení, že je v dlouhodobém zájmu Británie a jejich obyvatel připojit se k EHS. Tím měla být posílena jak bezpečnost Británie, tak její přístup k evropskému trhu.⁵¹

Nebylo proto překvapením, že poté, co konzervativci vyhráli 18. června 1970 volby, rozhodla nová vláda na svém prvním zasedání 23. června o přijetí nabídky od předsedy rady ministrů Evropských společenství k účasti na slavnostním zahájení nových vyjednávání mezi „šestkou“ a Velkou Británií, konaných 30. června v Lucemburku.⁵² Rovněž královna

---

⁴⁸ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 219-220

⁴⁹ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 48

⁵⁰ HEATH, Edward. Realism in British Foreign Policy. *Foreign Affairs* [online]. 1969, October Issue [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/24102/edward-heath/realism-in-british-foreign-policy>

⁵¹ 1970 Conservative Party General Election Manifesto: A Better Tomorrow. [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1970/1970-conservative-manifesto.shtml>

⁵² CAB/128/47, 1st Conclusions

Alžběta II. se v projevu k nově zvolenému parlamentu vyjádřila s nadějí k budoucím vyjednávaním se státy „šestky“ a oznámila, že vláda přijetí do Lucemburku přijímá.⁵³

2. VYUŽÍT PŘÍLEŽITOST. PRVNÍ FÁZE VYJEDNÁVÁNÍ

Nehledě na nepředvídatelný výsledek a dvě bolestné zkušenosti s francouzským vetem, byla atmosféra a očekávání tentokrát o poznání optimističtější. Již nešlo o to, „jestli“ bude Británie do EHS přijata, ale o to, „kdy“ se tak stane.⁵⁴ Nicméně již v manifestu strany bylo uvedeno, že do EHS je možno vstoupit jen po vyjednání odpovídajících podmínek.⁵⁵ Na jedné straně měla vláda vést vyjednávání tak, aby nebylo pochyb o její dobré vůli a snaze vyjednávání dovést do úspěšného konce. Na straně druhé mělo být s ohledem na domácí veřejné mínění zřetelné, že vyjednávání nejsou vedena příliš vstřícně a s přehnaným nadšením.⁵⁶ Ohledně EUROATOMu a ESUO se nepředvíдалy žádné komplikace, jednání měla postupovat rychle a přechodná období měla být krátká. V případě EHS šlo podstatně komplikovanější problém.⁵⁷ Při setkání v Lucemburku 30. června se vyjasňovala stanoviska. Předseda Rady ministrů Pierre Harmel seznámil zástupce kandidátských zemí s postupem a metodami, které hodlalo Společenství aplikovat. Jako základní stanovilo EHS princip akceptace stávajících smluv Společenství a jejich politické důsledky. Pokud by se vyskytly v procesu harmonizace problémy, měly být řešeny cestou přechodných období, nikoliv změnou dosavadních pravidel.⁵⁸

Rovněž kandidátské země přednesly svá stanoviska. Ministr pro evropské záležitosti Velké Británie Anthony Barber několikrát zdůraznil kontinuitu postoje britské vlády s postoji zastávanými při druhé žádosti o přijetí. Jménem vlády znovu potvrdil souhlas Londýna se stávajícími smlouvami a z nich plynoucími závazky. Následně pak hrubě nastínil okruhy, které bylo podle mínění vlády Jejího Veličenstva třeba vyřešit. Šlo o zemědělskou politiku, výši příspěvků, které měla Británie odvádět do společného rozpočtu, dovoz cukru ze zemí Commonwealthu a problematiku Nového Zélandu.⁵⁹

Problém společné zemědělské politiky (*Common Agricultural Policy* - CAP) byl následující. Jelikož byla Británie průmyslovým státem, nemohla očekávat mnoho peněz

⁵³ CAB/129/150, 26th June 1970, The Queen's Speech

⁵⁴ CROWSON, N. J. *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 38

⁵⁵ 1970 Conservative Party General Election Manifesto: A Better Tomorrow. [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <<http://www.conservative-party.net/manifestos/1970/1970-conservative-manifesto.shtml>>

⁵⁶ CAB/128/47, 3rd Conclusions

⁵⁷ CAB/129/150, 26th June 1970, Membership of the European Communities Opening Statement for 30 June

⁵⁸ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 229

⁵⁹ CAB/129/150, 3rd Conclusions

z prostředků CAP dotujících zemědělce.⁶⁰ Zároveň ale musela výraznou měrou CAP financovat. Každý členský stát byl povinen přispívat na CAP jedním procentem z peněžních prostředků vybraných na dani z přidané hodnoty a rovněž clo vybrané za obchod se státy vně společenství putovalo do společné pokladny. V obou případech šlo o požadavky způsobující Británii problémy. Daň z přidané hodnoty musela být vládou Edwarda Heatha teprve zavedena⁶¹ a peníze z vnějších celních tarifů představovaly značnou částku, které byla Británie nucena se vzdát.⁶² „Staré“ členské státy totiž trvaly na tom, že jde o „vlastní“ prostředky, pomocí nichž bude být nákladná CAP financována. Británie s CAP vyjádřila v zásadě souhlas,⁶³ požadovala však pro sebe 6 leté přechodné období na zemědělské a zahradnické výrobky.⁶⁴

Dalšími spornými body v jednáních, byl dovoz cukru z rozvojových zemí Commonwealthu mléčných výrobků z Nového Zélandu.⁶⁵ Pro Británii platila do roku 1974 smlouva uzavřená s některými státy Commonwealthu, která stanovila, že Londýn bude od těchto států kupovat určité množství cukru, a to o 50% draže než byla cena na světových trzích. Pro Francii, která patřila mezi přední výrobce cukru, byla toto překážka, kterou požadovala postupně odstranit. Obdobně tomu bylo v případě mléčných výrobků z Nového Zélandu. Británie nakupovala přibližně 1/3 své poptávky po másle na Novém Zélandu. Celých 85% produkce másla z Nového Zélandu tak putovalo na Britské ostrovy. Pro Belgii a opět pro Francii představoval tento preferenční systém problém, neboť jim jako velkým producentům mléčných výrobků a tedy i másla výrazně stěžoval proniknout na britský trh. Žádali proto zrušení této výjimky ke konci přechodného období, což však Londýn prozatím nehodlal akceptovat.⁶⁶

Posledním sporným bodem byla velikost britského příspěvku do společného rozpočtu Společenství. Zde Británie navrhovala delší přechodné časové období než 5 leté a chtěla začít vyjednávat o postupném navyšování příspěvků, které by na konci přechodného období dosahovaly 13-15% rozpočtu Společenství. Byla nicméně ochotna přistoupit až na 17% a to v kratším časovém úseku, pokud jí budou kompenzovány ztráty takto vzniklé.

---

⁶⁰CAB/129/154, United Kingdom contribution to the budget of the European Communities, 7 December 1970

⁶¹ TURNER, A. W.: *Crisis? What Crisis?*, s. 10

⁶² BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 267

⁶³ CAB/128/47, 8th Conclusions

⁶⁴ CAB/128/47, 28th Conclusions

⁶⁵ CAB/128/47, 34th Conclusions

⁶⁶ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 231

Podpurný argument pro tento požadavek viděla v obdobném postupu Společenství vůči Itálii a Německu.⁶⁷

Na jednání vlády 29. října tak mohlo být konstatováno, že požadavek států „šestky“, přednesený na konferenci v Lucemburku, totiž aby Británie do konce roku specifikovala a přednesla svoje požadavky, byl splněn. Navržena byla také výše britského příspěvku do společného rozpočtu Společenství. Tím skončila fáze hledání („*fact-finding stage*“) základních východisek a vyjadřování postojů a mohlo se přistoupit k návrhům na řešení přednesených sporných bodů.⁶⁸ Británie měla pochopitelně zájem na zachování dosavadních preferenčních přístupů jak vůči Novému Zélandu, tak vůči státům Commonwealthu ohledně obchodu s cukrem. Problém novozélandského másla byl natolik závažný, že někteří britští představitelé varovali své evropské partnery, že pokud nedojde v tomto sporu k ústupkům ze strany států „šestky“, Dolní sněmovna vstup do Společenství neschválí.⁶⁹

Přes uvedené neshody se v mnoha bodech podařilo najít shodu. Došlo k dohodě ohledně výrobků z vepřového masa, tekutého mléka a vajec. „Šestka“ a Británie se rovněž dohodly na tom, že závislá britská území – s výjimkou Hong Kongu – mohou být přidružena k rozšířenému Společenství. Rovněž byly přijaty zásady společné obchodní politiky.⁷⁰ Při jednáních 8. prosince v Bruselu Británie přistoupila na jednotné 5 leté přechodné období v průmyslu, zemědělství, volného pohybu kapitálu i přijetí daně z přidané hodnoty. Shodu ovšem bylo stále nutno nalézt v otázce příspěvku Velké Británie do společné pokladny Společenství.⁷¹

Vyjednávání se nicméně stávalo stále obtížnější a tempo, jakým postupovalo kupředu, bylo hlemýždí.⁷² Zdálo se, že do konce roku 1970 se podařilo úspěšně vyřešit spíše snazší množinu problémů. Britská snaha o postupné navyšování příspěvků tvrdě narazila na postoj Francie, která od Británie požadovala plné příspěvky od okamžiku přijetí Londýna do Společenství. Nelibě rovněž nesla úlohu libry jako světové rezervní měny, což mohlo podle francouzských názorů zabránit Británii adaptovat se na podmínky společného trhu.⁷³

Byla to tedy opět především Francie, která zaujímala proti britským požadavkům nejtvrdší postoj, neboť se obávala ohrožení dosavadních dosažených výsledků integračního úsilí, především pak o svou hýčkanou společnou zemědělskou politiku. Británie se nemohla

---

⁶⁷ CAB/129/154, United Kingdom Contribution to the budget of the European Communities, 7 December 1970

⁶⁸ CAB/128/47, 34th Conclusions

⁶⁹ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 56

⁷⁰ CAB/128/47, 34th Conclusions

⁷¹ CAB/128/47, 45th Conclusions

⁷² CROWSON, N. J. *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 38

⁷³ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 270-271

spolehnout ani na podporu Německa, když při setkání Heath-Brandt dal německý kancléř svému britskému protějšku najevo, že Německo se nepokusí přinutit Francii, aby souhlasila s britským členstvím.⁷⁴

Otázka tedy byla, zda Francie chce opět zabránit Británii ve vstupu do Společenství či nikoliv. Ačkoliv Edward Heath veřejně tvrdil, že členství odmítne, pokud se nepodaří pro Británii vyjednat důstojné podmínky, prezident Pompidou věřil, že jde o pouhý bluff, a že Británie nemá jinou možnost, než do Společenství vstoupit. „*Nejenom, že si je britská vláda jistá, že chce do Společenství vstoupit, ale stala se zajatcem svých vlastních prohlášení.*“⁷⁵ Willy Brandt byl přesvědčen, že Pompidou *chce*, aby Británie ve Společenství byla. Edward Heath se proto rozhodl k osobním jednáním s francouzským prezidentem, aby zabránil dalšímu krachu přístupových rozhovorů. Zajímavé při tom bylo, že musel do značné míry obejít diplomaty z *Foreign Office* (britské ministerstvo zahraničí). Ti byli přesvědčeni, že na EHS je třeba pohlížet čistě jako na ekonomický projekt, kterým se mají zabývat businessmani a ministerstvo financí. Ve *Foreign Office* také dlouho přetrvával duch „speciálního partnerství“ s USA. I z toho důvodu to musel být právě Edward Heath, nikoliv diplomaté z *Foreign Office*, kdo jel vyjednávat do Francie, diplomatům z *Foreign Office* navzdory.⁷⁶

Pravděpodobně nebude náhoda, že to samé se událo ve Francii. Velvyslanec Spojeného království v Paříži Christopher Soames v závěrečné zprávě uvedl, že prezident Pompidou svěřil přípravu klíčového setkání výhradě svému personálu v Elysejském paláci. Na *Quai d'Orsay* (francouzské ministerstvo zahraničí) nic netušili a byli drženi v nevědomosti.⁷⁷

Soames před setkáním rovněž vypracoval memorandum, ve které popsal klíčové body ovlivňující politické klima mezi oběma zeměmi a dále se pokusil popsat, jak vidí situaci okolo vyjednávání Francouzi. Nevyhnul se ani charakteristice samotného francouzského prezidenta.⁷⁸

Pompidou podle britského velvyslance nikdy nebyl nadšeným zastáncem britského přijetí do Společenství. Jak ovšem Soames dodává, nadšení není to, co by prezidentovi bylo vlastní. „*Jde o opatrného, tvrdě vyjednávajícího a zdrženlivého Auvergnana* (Auvergne byla historická oblast ve střední Francii – pozn. PK) *s malou představitostí, postrádající nadání*

---

⁷⁴ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 271

⁷⁵ c.d.: BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 270

⁷⁶ SAMPSON, A.: *The changing anatomy of Britain*, s. 232-233

⁷⁷ PREM 15/372, 19 – 21 MAY 1971

⁷⁸ PREM 15/372, 21 APRIL 1971

pro velké věci. Proto není ani velkým evropským vizionářem snícím o evropské politické unii.“⁷⁹ Pompidouovi se navíc podařilo dosáhnout dohody s Willy Brandtem ohledně hospodářské a monetární unie, aniž by musel učinit jakékoliv závazky ohledně prohloubení nadnárodních principů Společenství.⁸⁰ I přes to byl však Soames přesvědčen, že Pompidou rozumí nutnosti přijmout Británie a ostatní kandidátské země do Společenství a hrozí se případných obvinění Francie z dalšího neúspěchu rozšíření.⁸¹

Aby byla schůzka úspěšná, měla být podle Soamese Británie připravena ustoupit v oblastech britského příspěvku do rozpočtu Společenství, přistoupit na zemědělskou protekcionářskou politiku od okamžiku vstupu do Společenství a rovněž by měla vyjít vstříc kompromisu v otázce libry. Od Francouzů měla požadovat ústupky dovozu cukru z Commonwealthu, másla z Nového Zélandu a delšího časového intervalu období pokud se zvyšování příspěvků týče. Vedle těchto hlavních bodů Soames očekával, že se oba hlavní protagonisté schůzky dotknou i širších otázek Společenství jako takového. Předpokládal, že E. Heath bude chtít prezidentovi zdůraznit britskou představu budoucího rozvoje společenství. Mělo jít o první krok na cestě k užší spolupráci v politických a vojenských věcech, což mělo pomoci emancipovat se od závislosti na USA. Současně však měl být Pompidou ujistěn, že Londýn sdílí jeho vizi⁸² Společenství založeného na roli národního státu a jednomyslném hlasování v rozhodujících věcech Společenství.⁸³

Okolnosti, které nahrávaly konečnému úspěchu schůzky, byly podle Soamese následující. V první řadě to byl postoj samotného francouzského prezidenta, který se v soukromí – a nejen k Britům⁸⁴ – vyjadřoval tak, že opravdu chce, aby rozhovory byly úspěšné. Dále to byl Pompidouův realističtější přístup k pozici Francie ve světě ve srovnání s vizemi jeho předchůdce. Se vzrůstajícím vlivem Německa ve společenství byl vstup Británie vítán jako možná protiváha tomuto vlivu.⁸⁵

Okolnosti, které mohly způsobit neúspěch rozhovorů, byly podle Soamese následující. Na prvním místě to byl poněkud proti-britský a do jisté míry naopak pro-sovětský postoj na *Quai d'Orsay*, zvláště v osobě vedoucího ekonomického ředitelství *Quai d'Orsay*, M. Bruneta, který, jak Soames upozorňuje, hrál klíčovou roli ve vyjednávání. Podle Soamese je toto také vysvětlením, proč během uplynulých měsíců zaujímali francouzští vyjednavací

---

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 221-222

⁸¹ PREM 15/372, 21 APRIL 1971

⁸² GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 222

⁸³ CAB/128/49/26, 26th Conclusions

⁸⁴ PREM 15/372, 21 APRIL 1971

⁸⁵ LOWE, N., *Modern British History*, s. 558; PREM 15/372, 21 APRIL 1971

v Bruselu ne příliš nápomocný, a v některých případech nepřátelský, postoj. Pompidou byl také příliš zaměstnán vnitřní politikou a někdy měl tendenci nechat se jí ovlivnit v nahlížení na mezinárodní vztahy. Jak již bylo řečeno, Pompidou podle Soamese také postrádal jakoukoliv hlubší vizi Evropy. Věděl jen, že chce zachovat nezávislé postavení Francie. Zároveň nebyl úplně přesvědčen, že se Londýn chce skutečně plnohodnotně podílet na společné evropské politice. Podezřívával Brity, že se zcela neoprostili od aspirací na vedoucí roli v globálních mezinárodních vztazích, což podle něj do jisté míry potvrzovalo britské lpění na ústupcích ve věci dovozu cukru z Commonwealthu a másla z Nového Zélandu. Jistý si nebyl ani v otázce přístupu Británie k jednomyslnému hlasování v Radě, jak si jej Francie vymohla v tzv. Lucemburském kompromisu v roce 1966.⁸⁶ Pompidou se obával, že spolu s Británií budou do Společenství přijaty státy, které se budou dožadovat změny způsobu hlasování na většinový a že Británie ovlivní i stávající členy (především Nizozemí) v této pro Francii klíčové otázce.⁸⁷ Požadoval proto od Londýna záruky, že k tomu nedojde. Jak již ovšem bylo naznačeno výše, britská vláda však zastávala stejný postoj jako Francouzi a nebylo proto těžké se v tomto bodě shodnout.⁸⁸

Francouzi se rovněž obávali o osud francouzštiny jako druhého oficiálního jazyka uvnitř Společenství. Se vstupem Velké Británie, Irska, Dánska a Norska bylo pravděpodobné, že se angličtina stane druhým pracovním jazykem Společenství a současné privilegované postavení francouzštiny v institucích Společenství zeslábně. Heathova vláda chápala Pompiduovy obavy, nemohla však v tomto ohledu poskytnout žádné reálné záruky. Jediné, co mohla udělat, bylo navrhnout zvýšení počtu kulturních výměnných programů a rovněž zdůraznit fakt, že na britských školách byla francouzština v drtivé většině vyučována jako druhý jazyk.⁸⁹

Soames se nakonec pokusil popsat pozici, ze které Francouzi přistupovali k vyjednávání. Za prvé si byli Francouzi vědomi očekávání britské veřejnosti a tlaku, pod kterým musí britská vláda pracovat, z čehož hodlali Francouzi těžit. Dále dávali najevo, že jsou to Britové, kteří jsou v pozici prosebníka. Konečně to bylo rostoucí přesvědčení, že vyjednávání se může posunout kupředu, jen pokud budou hlavní sporné body vyřešeny na osobním setkání mezi prezidentem a ministerským předsedou. V okruhu poradců prezidenta Pompidua zaznívalo stále častěji, že jednání v Bruselu mají druhořadý význam. Nikoliv proto, že Pompidu a Heath by se mezi sebou chtěli či měli dohadovat o problémech

---

⁸⁶ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 56

⁸⁷ PREM 15/372, 21 APRIL 1971

⁸⁸ CAB/128/49/26, 26th Conclusions

⁸⁹ CAB/128/49/26, 26th Conclusions

technického charakteru, ale z přesvědčení, že řešení těchto problémů může být nalezeno jen po vydání jasných politických instrukcí z obou stran. K tomu ovšem nemohlo dojít dříve, než se obě strany přesvědčí o upřímnosti a dobré vůli strany druhé. Jinými slovy řečeno: Francouzi museli mít jistotu, že Britové jsou připraveni oběma nohama vstoupit do Evropy, a Britové chtěli mít naopak záruky, že se k nim Francouzi po měsících vyčerpávajícího vyjednávání neotočí zády, jako se tak stalo v případě gen. de Gaulla.⁹⁰

Bylo tedy jasné, že klíč k úspěšnému završení britských snah trvajících již jednu dekádu leží v dorozumění se s Francouzi. Ti byli přesvědčeni, že Německo nakonec podpoří jejich postoj, ať bude jakýkoliv. To platilo i v případě Itálie. Belgie byla pod silným francouzským vlivem a Nizozemí respektováno, nicméně z hlediska postoje k rozšíření nebráno v potaz.⁹¹

Nejlepším způsobem, jak v jednáních prolomit ledy, bylo setkání na nejvyšší úrovni mezi Edvardem Heathem a Georgem Pompidou.

3. „ENTENTE CORDIALE 2“

a) PRVNÍ KOLO, 20. KVĚTNA 1971

Ke schůzce došlo 20. a 21. května v Paříži.⁹² Na úvod setkání Heath zdůraznil, patrně v pouze v souladu s jeho interpretací historie, že Británii vždy patřila do Evropy a cítila se být „evropská“. Pouze během posledních 25 let se mohlo zdát, že Británie byla více orientována na USA než na Evropu, ale i v této době, jak tvrdil Heath, byla Británie stále součástí Evropy. Heath se dále snažil Pompidua přesvědčit, že pouze sjednocená Evropa rozšířená o Británii a další kandidátské země může hrát úlohu rovnocenného partnera Sovětskému svazu a Spojeným státům. I kdyby Velká Británie chtěla být rovnocenným partnerem USA, není to možné už jen z toho prostého důvodu, že je rozlohou sotva z ¼ tak velká. V Evropě bylo naopak rovnocenné partnerství se stejně velkými zeměmi, řídicími se stejnými pravidly a principy, možné. Nabídl rovněž spolupráci ve věcech obrany a také v oblasti jaderného výzkumu. Takovou nabídku si Británie nemohla dovolit učinit dříve, neboť byla vázána slibem daným Spojeným státům nesdílet jaderná tajemství se třetí stranou. E. Heathovi se zjevně podařilo na prezidentu Nixonovi vymoci tento slib zrušit.⁹³

---

⁹⁰ PREM 15/372, 21 APRIL 1971

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Popis tajných jednání mezi prezidentem Francouzské republiky a ministerským předsedou Velké Británie je, pokud není uvedeno jinak, založen na tajných protokolech z této schůzky, zveřejněných nadací Margaret Thatcherové (Margaret Thatcher Foundation)

⁹³ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 272

Francouzi nicméně o jadernou spolupráci zájem neměli, neboť si přáli v tomto bodě zachovat plnou nezávislost. Britskému premiérovi se naopak podařilo vyjádřit myšlenky a přání, která sdílel i prezident Pompidou. Podle něj byla v obou zemích cítit nostalgie po zašlé slávě dob, kdy se obě země pyšnilly rolí světových velmocí a návrat na výsluní mohl být dosažen pouze skrze evropskou jednotu. Otázka byla, jak tak učinit. Pompidou nastínil nutnost společného vnějšího celního tarifu, který by Společenství ekonomicky jasně vymezil proti ostatním částem světa. Spolupráci s Británií v jaderné oblasti odmítl (viz výše). Rovněž zdůraznil, že Británie se musí vzdát své tradiční role dělení a vyvažování sil na kontinentu. V minulosti tak například učinila proti Francii a Napoleonovi nebo s Francií proti císaři Karlovi V. či Hitlerovi. Nyní nastal čas nerozdělovat, nýbrž spojovat. Edvard Heath připustil, že takový dojem o Británii mohl vzniknout. Reagoval nicméně tak, že pokud bylo možno pro prezidenta de Gaulla a kancléře Adenauera překonat sto let trvající hluboké nepřátelství mezi Francií a Německem, mělo by to samé být možné i mezi Británií a Německem a konec konců i mezi Francií a Británií. Nyní totiž pro Británii již nehrozilo nebezpečí od západní Evropy, jako tomu bývalo v minulosti, ale z Evropy východní.

Po tomto obecném úvodu přešel Pompidou k praktickým otázkám. Opět zdůraznil, že nemůže být pochyb o tom, že Francie bude trvat na jednotném hlasování v Radě, pokud půjde o životní zájmy Francie. Spory ohledně tohoto principu vedly Francii k aplikování politiky prázdné židle, která mohla být ukončena až tzv. Lucemburským kompromisem v roce 1966 (viz výše). Projevil také přesvědčení, že ve Společenství jsou státy, především ty menší svojí velikostí, které se snaží tento kompromis obcházet. Proto musí dát jasně najevo, že Francie je připravena tento princip hájit a doufá, že Velká Británie je připravena učinit totéž, což jeho britský partner potvrdil.

Poté se pozornost soustředila k roli libry jako rezervní měny ve světovém hospodářství. Prezident Pompidou zdůraznil, že zvláště s ohledem na perspektivy společné hospodářské a měnové unie, jakkoliv prozatím vzdálené, by měl být uplatněn princip stejné hodnoty jednotlivých národních měn. Žádná měna ve Společenství by neměla být uměle nadřazena těm ostatním, což byl podle francouzského prezidenta právě případ libry. Rezervy libry šterlinků vyjadřovaly hodnotu britské zadluženosti a tím vytvářely na libru permanentní tlak. Proto si Francouzi přáli, aby Britové nejprve stabilizovali své šterlinkové rezervy na současné úrovni a poté je postupně snižovali. Premiér Heath zdůraznil, že britská vláda nemíní být ohledně libry sentimentální, vážné obavy ovšem projevil ohledně nákladů, které požadovaná operace, spolu s relativně vysokými příspěvky Británie do rozpočtu Společenství a dalšími náklady, které vstup Británie do Společenství vyžaduje, přinesou.

Dále byla diskutována otázka francouzštiny. Premiér Heath projevil pochopení pro prezidentovy obavy a snažil se je rozptýlit poukazem na množství studentů, kteří studovali ve Velké Británii francouzštinu jako svůj druhý jazyk. Nakonec nabídl ustavení podobných mezinárodních výměnných programů, jaké byly zavedeny mezi Francií a Německem. Ne všichni však v Británii projevili takové pochopení jako britský ministerský předseda. Člen Labouristické strany a budoucí britský premiér prohlásil: „*Jestliže máme své evropanství dokázat tím, že budeme akceptovat francouzštinu jako dominantní jazyk ve Společenství, pak je odpověď zcela jasná a abych zabránil jakémukoliv nedorozumění, řeknu ji francouzsky: Non, merci beaucoup* (tj. doslova „ne, děkuji mnohokrát“ – pozn. PK)“⁹⁴

Prezidentovi Francie také velice záleželo na tom, aby Britové pochopili význam, jaký přikládají Francouzi tzv. konvenci z Yaoundé.⁹⁵ Pro Británii však toto nepředstavovalo problém, neboť měla sama zájem na zachování některých privilegovaných vztahů se svými bývalými koloniemi. Proto neměli námitek, aby byl dosavadní systém zachován.

Poté přišel na řadu jeden z nejdůležitějších bodů jednání, a sice problém výše britského příspěvku do společné pokladny Společenství a jeho rozložení do již odsouhlaseného pětiletého přechodného období. Premiér Heath naléhal, aby počáteční částka nebyla příliš vysoká a aby mohla být rovnoměrně zvyšována po celé přechodné období. V každém případě si Britové nepřáli vysoký rozdíl v částce, kterou by měla Británie zaplatit v průběhu přechodného období a v jeho posledním roce („*jump a high cliff*“). Francouzský protiargument zněl, že pokud bude počáteční částka přiměřeně a dostatečně vysoká, nebude vysoký ani konečný skok. Premiér Heath argumentoval, že částka, kterou Británie obdrží ze zemědělského fondu, bude především v prvním roce britského členství velice nízká, neboť jen tři procenta obyvatel Británie byla zaměstnána v zemědělství. Proto i počáteční britské odvody by měly zohlednit tuto skutečnost a být podle toho vypočítány. Pompidou zareagoval, že britští zemědělci by mohli obdržet prostředky na modernizaci z jiných fondů určených na podporu zemědělství, a tím by se britskému zemědělství i britské pokladně ulehčilo. Tím byl britský premiér potěšen a požádal v této věci o francouzskou podporu. Spor o podstatu problému, tedy výši britského příspěvku, nicméně přetrvával a první den se jej nepodařilo

---

⁹⁴ TURNER, A. W.: *Crisis? What Crisis?*, s. 168

⁹⁵ Tato konvence byla poprvé podepsána 20. července 1963 mezi EHS a 18 bývalými francouzskými koloniemi a zakládala mezi EHS a Afrikou privilegované vztahy. Podstata konvence spočívala v tom, že státy „šestky“ budou od smluvních států nakupovat zboží bez celních poplatků. Africkým státům konvence ponechávala právo omezit dovoz produktů ze Společenství za účelem podpory domácího průmyslu. Rovněž upravovalo finanční pomoc poskytovanou zeměmi EHS státům Afriky. Neboť se jednalo především o bývalé francouzské africké kolonie, Francie měla eminentní zájem na jejich pokračování.

překonat. Britové navrhovali při jednáních v Paříži počáteční příspěvek ve výši max. 6% celého rozpočtu Společenství, Francouzi požadovali nejméně 11%.

Posledním bodem na programu během prvního dne pařížské schůzky byl Nový Zéland. Pro Británii to byl problém, na který nahlížela ve dvou rovinách. První spočívala v tom, že Britové hleděli na Nový Zéland jako na „malou evropskou zemi nacházející se na druhé straně zeměkoule, která si na živobytí vydělávala prodejem svého zboží do Británie.“ A ačkoliv se Nový Zéland pokusil o diversifikaci svých odběratelů, pokaždé narazil na konkurenci uměle zvýhodňovanou podporami ze zemí EHS. Další rovinou byla pomoc Nového Zélandu Velké Británii v obou světových válkách. V Británii bylo toto téma pocíťováno velice silně a pro některé členy britského parlamentu představovalo překážku v kladném hlasování pro vstup Británie do EHS. Dokonce i zeť Winstona Churchilla prohlásil, že „*ačkoliv byl se Sirem Winstonem v Haagu při ustavení Hnutí za Evropu, nemohl by hlasovat pro britský vstup do EHS, pokud by nebyla o Novém Zélandu uzavřena férová dohoda.*“ Prezident Pompidou zareagoval dvěma otázkami. Zaprvé chtěl vědět, zda by bylo možné jednat odděleně o novozélandském másle a sýru. Bylo totiž zřejmé, že pro francouzské farmáře byl důležitější britský trh kvůli francouzskému sýru než máslo. Dále se prezident zajímal o to, zda si britský ministerský předseda přeje vyjednat trvalou kvótu na mléčné výrobky, která by byla Společenstvím Novému Zélandu garantována? Britský premiér odvětil, že pokud je mu známo, jednalo se v Bruselu o mléčných výrobcích společně, ale nevěří, že by samotný sýr představoval problém, neboť Británie již značné množství sýra ze Společenství dováží. Pokud jde o trvalou kvótu, zareagoval britský premiér jako pragmatický obchodník, neboť řekl, že v obchodních vztazích nelze žádnou kvótu považovat za trvalou a každá dohoda se po určité době stane předmětem přezkoumání. Francouzský prezident tuto otázku i celé jednání první den uzavřel konstatováním, že všechny sporné body byly probrány a jednat o nich by se mělo opět příštího dne. Pokud se však najde rozumná dohoda ohledně těch nejpalčivějších problémů, nehodlá dopustit, aby rozšíření ztroskotalo na sporech okolo Nového Zélandu. Tím jednání 20. května skončilo. Zbývalo ještě probrat problematiku rybolovu a zemí ESVO, jejichž zájmy byla Británie jako stále ještě členská země povinna respektovat.

b) DRUHÉ KOLO, 21. KVĚTNA 1971

Otázka rybolovu byla následující den přenechána jednáním expertních týmů v Bruselu. Nicméně všech čtyř kandidátských zemí se dotklo, že o společné rybářské politice bylo rozhodnuto v rámci „šestky“ ještě dříve, než začala jednání s kandidátskými zeměmi.

Šlo především o to, že čtyři kandidátské země měly daleko silnější rybářské zázemí, než tomu bylo v případě „šestky“.⁹⁶

Pozornost se následně přesunula ke vztahům se zeměmi ESVO, které nežádaly o vstup do Společenství. Pro prezidenta Pompidou nepředstavoval tento bod zvláštní problém a věnoval mu pouze malou pozornost. Poněkud překvapivě při projednávání tohoto bodu zmínil Norsko, které ač členem ESVO, zájem o vstup do Společenství mělo. Prezident Pompidou shledal členství Norska ve Společenství obtížným a doslova řekl, že „*bylo by buď nutné z norské strany přijmout velice tvrdé podmínky Společenství, nebo by Společenství muselo pro Norsko přijmout rozsáhlé výjimky.*“⁹⁷ Nadnesl proto otázku, zda by nebylo pro Norsko výhodnější uzavřít smlouvy o spolupráci místo plnohodnotného členství. Tento postoj francouzského prezidenta je nadmíru zajímavý proto, že přesně takto se situaci po norském referendu vyvinula a Norsko uzavřelo s ESH smlouvy o volném obchodu.⁹⁸

Výrazem postupujícího ekonomického sjednocování mělo být vytvoření Evropské společnosti. Ta by se vyznačovala tím, že její sídlo se mělo nacházet na území Společenství a oproti jiným formám mezinárodní ekonomické spolupráce mělo Společenství Evropské společnosti poskytnout zvláštní zacházení. V tomto bodě panovala mezi oběma státníky naprostá shoda.

Následně oba vyjádřili podporu společné investiční politiky, jakkoliv oba rovněž chápali, že je to otázka obtížná, především kvůli nedostatku volného kapitálu, zvláště v porovnání s americkými a japonskými firmami.

Poté, co byly probrány všechny body agendy summitu, mohli se francouzský prezident a britský ministerský předseda věnovat závěrečné rekapitulaci. Britové již plně akceptovali principy CAP a souhlasili, že se na ně budou plně vztahovat od prvního dne členství ve Společenství. Francouze potěšila britská podpora jednomyslnému hlasování v Radě v zásadních otázkách národních zájmů a upokojeni byli i britskými sliby ohledně zachování postavení francouzštiny ve Společenství a slíbenými výměnnými franko-britskými programy. Složitě nebylo ani dohodnout se v zachování privilegovaných vazeb na bývalé kolonie, ať již na ty francouzské, či britské. Zbývalo tedy ještě dořešit rybolov, který však Francouze nijak zvláště netrápil a chtěli se především věnovat finančním záležitostem a Novému Zélandu.

---

⁹⁶ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 272

⁹⁷ Margaret Thatcher Foundation FoI, 21st MAY

⁹⁸ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 237

Prezident Pompidou byl potěšen britskou vstřícností v otázce libry a zvláště oceňoval britský souhlas s názorem, že privilegované postavení libry není v souladu s principy jak budoucí měnové unie, tak již existujícího Společenství. Opět zdůraznil, že podle jeho názoru je role libry jako světové rezervní měny reliktem imperiální éry a není slučitelná s britskou touhou připojit se ke Společenství. Co mu vadilo nejvíce, byla skutečnost, že libra byla vázána na dolar, jinými slovy na něm byla závislá, což ji diskvalifikovalo pro plné zařazení pod označení „evropská měna“.

Také požadoval vyšší britský počáteční příspěvek než navrhovaná 3% rozpočtu Společenství. O tomto návrhu se již na tiskové konferenci 21. ledna vyjádřil takto: „*Angličané jsou pověstní třemi vlastnostmi. Humorem, zarputilostí a realismem. Někdy si myslím, že zatím jsme dospěli pouze do stádia humoru.*“⁹⁹ Požadoval proto navýšení alespoň na 7,5%.

Byl naopak připraven ustoupit britským a novozélandským zájmům a podpořit je v jednáních s ostatními členy „šestky“.

V odpovědi na francouzské exposé britský premiér souhlasil se stabilizací zásob libry a jejich postupnému snižování. Požadoval však, aby bylo stejně zacházeno s frankem či německou markou, pokud by se někdy dostaly do stejné situace, v jaké se nyní nachází libra. Snažil se vysvětlit, že libra byla na dolar navázána teprve před dvěma lety po devalvaci měny a on osobně s tím nesouhlasil. Situace zůstala zachována pouze proto, že umožňuje větší stabilitu zahraničních trhů. Prezident Pompidou v podstatě nic nenamítal proti silné libře, nicméně požadoval, aby vysokého kurzu měny bylo dosaženo pomocí silné ekonomiky a nikoliv uměle vytvořeného mezinárodního finančního mechanismu. To byl také hlavní rozdíl mezi librou a markou.

Britský premiér rovněž přijal francouzský požadavek větší účasti Londýna na příspěvcích do společného rozpočtu, ačkoliv se zdráhal říci konkrétní čísla, jak od něj Francouzi očekávali.

Protože v obou, pro Francouze zásadních věcech, britský premiér ustoupil, mohl naopak očekávat francouzský ústupek ohledně novozélandských mléčných produktů a jejich dovozu do Británie.

Toho, čeho měl summit dosáhnout, tedy dosaženo bylo. Oba se shodli na politických řešeních sporných otázek s tím, že detaily přenechají expertním týmům v Bruselu. Směr byl nicméně dán. Anglo-francouzská dohoda byla na světě především díky eminentnímu zájmu

---

⁹⁹ GERBET,P., *Budování Evropy*, s. 231

britského premiéra na připojení Spojeného království k Evropským společenstvím a ochotě francouzského prezidenta této snaze vyjít vstříc.

Závěrečné, společné odsouhlasené komuniké o 7 bodech toto souznění vyjadřovalo.¹⁰⁰

c) VÝSLEDKY SUMMITU

Očekávání, která byla do summitu státníků reprezentujících země na opačných koncích kanálů La Manche vkládána, odpovídala významu, který měl summit na následující vývoj ve vztazích „šestky“ a kandidátských zemí. Protože summit skončil nesporně úspěchem, byla další vyjednávání podle britského velvyslance Soamese již jen pouhou formalitou.¹⁰¹ Události po summitu tomu nasvědčovaly. Na ministerské konferenci v Lucemburku bylo během 21. a 22. června dosaženo dohody ohledně mléčných výrobků dovážených z Nového Zélandu a přiměřeného příspěvku Británie do rozpočtu společenství.¹⁰² Británie se uvolila první rok přispět částkou odpovídající 9% rozpočtu společenství a tuto sumu během následujících pěti navyšovat až na konečných 19%.¹⁰³ Novozélandcům bylo přislíbeno, že dovoz másla do Británie bude zachován, bude nicméně rovnoměrně klesat, každý rok o 4%. Během přechodného pětiletého období bude Novému Zélandu garantována výkupní cena mléčných výrobků.¹⁰⁴

Úspěch summitu odstranil určitou nejistotu i v dalších kandidátských zemích a nic tak již nestálo v cestě tomu, aby mohly být dokumenty o přistoupení Velké Británie, Irska, Dánska a Norska k Evropským společenstvím slavnostně podepsány 22. ledna 1972 v Bruselu. Rozšíření vstoupilo v platnost po ratifikaci přístupových smluv v jednotlivých kandidátských zemích 1. ledna 1973. Pouze Norsko v referendu členství odmítlo a ze „šestky“ se tak pro následující léta stal „devítka“.

---

¹⁰⁰ Agreed English Text of Record of Conclusions

¹⁰¹ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 273

¹⁰² GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 231

¹⁰³ HORČÍČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 56

¹⁰⁴ CAB/129/158/1

V) NA DOMÁCÍ FRONTĚ

1. BITVA O PARLAMENT

Konečná dohoda na mezivládním summitu v červnu 1971 v Lucemburku signalizovala, že mezinárodní vyjednávání je úspěšně dokončeno a vstup Británie do Společenství bude muset posvětit britský Parlament. Na zasedání vlády 1. července bylo rozhodnuto požádat parlament o schválení přístupové smlouvy Británie k ES na počátku podzimu.¹⁰⁵ Vláda se také usnesla, že bude prospěšnější, pokud se v tzv. Bíle knize nebudou porovnávat statistické náklady a přínosy připojení ke Společenství. Naopak měl být zdůrazněn faktor rozsáhlého odbytiště v podobě hospodářského trhu Společenství. Pasáže týkající se národní suverenity měly zdůraznit, že podpora kolektivním rozhodnutím bude vycházet pouze ze suverénního rozhodnutí vlády. Poměrně velké obavy obyvatelstva z růstu cen potravin ovlivněných britským připojením ke Společenství měly být zažehnány tvrzením, že tento růst bude vyrovnán reálným růstem mezd, který se dostaví v důsledku ekonomického růstu po připojení. Celkově se měla Bílá kniha spíše soustředit na pozitivní dopady na životní úroveň obyvatelstva.¹⁰⁶

Bílá kniha trpěla všemi slabinami, které podobné dokumenty obvykle mívají. Nevysvětlovala, jak přesně vstup do ES Británii prospěje, co jí přinese a jak zlepší její ekonomické ukazatele, vyhýbala se ožehavému problému „nadanárodnosti“ a snažila se vykreslit tento krok jako slibující světlé zítřky a skvělé příležitosti.¹⁰⁷ Nicméně vláda byla s přijetím dokumentu veřejností spokojena.¹⁰⁸

Již v červenci odmítl premiér Heath všeobecné referendum o vstupu Británie do Společenství s tím, že parlament je oprávněn o této otázce rozhodnout sám.¹⁰⁹ Průzkumy veřejného mínění nebyly v průběhu roku 1971 britskému přístupu ke Společenství příznivě nakloněny. Avšak britské veřejné mínění vždy v otázce připojení se k Evropským společenstvím kolísalo a vláda správně předpokládala, že viditelný přínos Společenství britským zájmům může tuto nejistotu snadno zvrátit.¹¹⁰

Hlavním problémem britského premiéra byla rozpolcenost jeho vlastní strany. Přes 60 členů britského parlamentu zvolených za Konzervativní stranu stále bylo proti britskému

¹⁰⁵ CAB/128/49/36, 36th Conclusions

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 273

¹⁰⁸ CAB/128/49/37, 37th Conclusions

¹⁰⁹ CROWSON, N. J., *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 39

¹¹⁰ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 275

připojení ke Společenství. K největším kritikům uvnitř patřil Enoch Powell, kdysi zastánce společného trhu, nyní však vášnivý odpůrce a protivník. Již v únoru 1970, tedy dříve, než strana vůbec vyhrála volby, varoval Powell, že „*vstup do Evropského hospodářského společenství by znamenal ekonomické, politické, obchodní i právní pohlcení evropským super státem.*“ Bitva ve Sněmovně, jak dále tvrdil, „*byla bojem na život a na smrt za nezávislost a svrchovanou autoritu, boj za budoucnost britské identity podobný tomu, jaký byl svádět na obloze nad jižní Anglií na podzim roku 1940.*“¹¹¹ S vyhlídkou krachu, způsobeném jeho vlastními poslanci, uvažoval Edward Heath o tom, že nařídí členům své strany, aby v parlamentu hlasovali jednotně a podle příkazu stranického vedení. Nechal se však přesvědčit členem své kabinetu, Francisem Pymem, který měl paradoxně na starosti stranickou disciplínu, že bude lepší, aby umožnil svobodné hlasování s tím, že chce objektivně vědět, do jaké míry odráží hlasování ve sněmovně skutečnou podporu britskému připojení ke Společenství. Spoléhal totiž na to, že takto strana sice možná ztratí podporu několika svých poslanců, ale získá jich o mnoho více od těch opozičních, kteří budou více než potěšeni možností hlasovat proti svému stranickému vedení, pokud vlastně budou hlasovat v souladu s vládou. Jak Edward Heath později přiznal, byla to právě moudrost Francise Pymma, která umožnila úspěšné hlasování.¹¹²

Vůdce opoziční Labour Party, Harold Wilson, dával najevo, že ačkoliv v principu souhlasí se vstupem své země do ES, podmínky, za kterých to chce stávající vláda učinit, byly vyjednány špatně. I on zpočátku uvažoval o tom, že dá svým poslancům možnost svobodně hlasovat, ale poté se nechal přesvědčit anti-evropany a požadoval od všech, aby hlasovali v souladu se stranickou linií.¹¹³

Varováním pro vládu byla rovněž její vzrůstající nepopularita, což se odráželo v návrzích vycházejících zevnitř strany ohledně nejvhodnějšího data, kdy se má hlasování uskutečnit. V doplňujících volbách v květnu ve městě *Bromsgrove* utrpěli konzervativci porážku a v jiném městě zvaném *Macclesfield* rozhodl místní sekretariát vybrat pro doplňující volby kandidáta, který byl znám svou proti-evropskou orientací. Toto byl pro vedení strany signál, že by neměla hlasování uspěchat.¹¹⁴

Sněmovní debata začala 21. října 1971 a trvala až do 28. října. V den, kdy mělo dojít k rozhodujícímu hlasování, byla sněmovna přeplněná hosty, od zahraničních pozorovatelů,

---

¹¹¹ c.d.: SANDBROOK, D.: *State of Emergency*, s. 164

¹¹² SANDBROOK, D.: *State of Emergency*, s. 164

¹¹³ VICKERS, R., *The Labour Party and the world*, s. 100-101

¹¹⁴ CROWSON, N. J., *The Conservative Party and the European Integration since 1945*, s. 39

přes diplomaty a novináře. Mezi hosty nechyběl ani Jean Monnet, otec evropské integrace, který o připojení Británie k Evropě dlouho snil.

Jedním z hlavních argumentů zastánců připojení byl očekávaný hospodářský růst spojený s britským vstupem do Společenství. Odpůrci z řad labouristů se naopak obávali zvyšování cen v souvislosti se zavedením daně z přidané hodnoty, což vyústí v deflaci, která bude mít negativní dopad na životní úroveň pracující třídy. Pokud by Británie do Společenství vstoupila, vláda by ztratila možnost řídit ekonomiku či znárodňovat klíčové podniky, čímž by v konečném důsledku ztratila možnost provádět svůj socializační program.¹¹⁵

Edward Heath při obhajobě svého programu přivést Velkou Británii do Evropských společenství prohlásil: „*Nemyslím si, že jakýkoliv jiný ministerský předseda v době míru stál na tomto místě požadující po sněmovně, aby učinila rozhodnutí takového významu, jaké žádám dnes já...Po celou svou politickou kariéru...jsem měl sen o Británii ve sjednocené Evropě; o Evropě, se kterou bude Británie ekonomicky svázána a která bude schopna ovlivnit rozhodnutí týkající se naší vlastní budoucnosti...Když skončila vyjednávání v roce 1963 a bylo užito veta, jeden vyjednávač vyjednávající jménem Indie řekl: Když jste opustili Indii, někteří lidé brečeli. A když dnes opouštíte Evropu, někteří lidé budou brečet znovu...Ale dnes, jestliže tato sněmovna podpoří náš návrh, miliony lidí na celém světě se budou radovat, že jsme zaujali naše právoplatné místo v opravdu sjednocené Evropě.*“¹¹⁶

Poté, co usedl zpět na své místo, hlasování začalo. Pro ratifikaci smlouvy hlasovalo 356 členů parlamentu, proti se vyslovilo 244. Hlasování se nezúčastnilo 20 poslanců za labouristy a 3 za konzervativce. Vláda měla většinu 112 hlasů a návrh tak mohl získat podporu.¹¹⁷

Vstup Velké Británie byl největším úspěchem konzervativní vlády Edwarda Heatha i největším úspěchem jeho osobně. Hospodářské potíže vedly k tomu, že musel postupně opustit program svých reforem.¹¹⁸

2. LABOURISTÉ a VSTUP BRITÁNIE DO EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ

Námitkou, která labouristy specificky odlišovala od konzervativců v jejich opozici proti sjednocující se Evropě, byla snaha vybudovat v Británii socialismus. V roce 1942 se konala stranická konference, která zavázala stranu do budoucna prosazovat program sociální

---

¹¹⁵ VICKERS, R., *The Labour Party and the World*, s. 101

¹¹⁶ c.d.: SANDBROOK, D.: *State of Emergency*, s. 165

¹¹⁷ GOWLAN, D., TURNER, A., WRIGHT, A., *Britain and European Integration Since 1945*, s. 76

¹¹⁸ TURNER, A. W.: *Crisis? What Crisis?*, s. 18

pojištění, rodinných příspěvků a národní zdravotnické služby. Nehledě na poválečné hospodářské obtíže byl Clement Attlee rozhodnut závazky vyplývající z konference dodržet a jeho vláda přijala řadu zákonů, díky nimž lze od roku 1948 hovořit o Británii hovořit jako o sociálním státu. Vedle toho se vláda pokusila zavést do hospodářství prvky plánované ekonomiky a rovněž znárodnila klíčový britský průmysl.¹¹⁹ Tím, že by přistoupili k utvářenému ESÚO, ztratili by labouristé nad právě znárodněným průmyslem kontrolu a celý jejich program by dostal vážnou ránu (viz výše). Kromě jiných hledisek, ve kterých se shodovali s konzervativci (snaha zachovat impérium, speciální vztah s USA), či vyloženě oportunistická hlediska (budeme proti vládě, protože nyní jsme v opozici-viz níže), byla tato překážka tou, která labouristům bránila v podpoře snahy Británie o vstup do Evropských společenství prakticky až do druhé poloviny 60. let.

O tom, že se jejich názor během dvaceti let proměnil, svědčí přihláška podaná v roce 1967, tedy v době, kdy byli u vládního kormidla. Ve straně rostlo přesvědčení, že Británie může členstvím ve Společenství více získat, než ztratit. Zatímco v době rodících se projektů ekonomické spolupráce kontinentálních zemí mohla Británie poukazovat na vyšší životní úroveň a lepší ekonomickou kondici země, v 70. letech čelila vážným ekonomickým problémům (viz výše) a klesajícím ukazatelům výkonosti svého hospodářství. Integrace měla silné zastánce v obchodních kruzích, neboť obchodní vazby na Commonwealth se dále rozpadaly a státy Britského společenství již samy dávaly přednost obchodování se Spojenými státy a zeměmi „šestky“. Británie proto potřebovala volný přístup na rychle rostoucí evropský trh, a v neposlední řadě také čelila rostoucímu tlaku americké administrativy na zapojení do prosperujících evropských struktur.¹²⁰ Z těchto důvodů se labouristická vláda rozhodla požádat o přistoupení k ES, což bylo ovšem opět vetováno prezidentem de Gaullem.

Nehledě na trvajících důvody, které vedly labouristy k žádosti o vstup do ES, poté, co byli vystřídáni konzervativní vládou Edwarda Heatha, stalo se připojení ke Společenství pro stranu bolestivým tématem, který ji rozděloval. Stanovisko, které prosadil dlouholetý předseda strany a bývalý premiér Harold Wilson, bylo ovlivněno směsí politického oportunismu a stranického managementu.¹²¹ Harold Wilson se domníval, že podmínky britského přístupu Římské smlouvě jsou příliš tvrdé a že by je on sám dokázal vyjednat lépe. To bylo také příčinou toho, že se se svou stranou rozhodl nepodpořit britský vstup do Společenství za podmínek tak, jak byly dojednány vládou Edwarda Heatha, a požadoval

---

¹¹⁹ LOWE, N., *Modern British History*, s. 476, 480

¹²⁰ VICKERS, R., *The Labour Party and the World*, s. 98

¹²¹ FELLA, S., *New Labour and the European Union dilemma*, s. 23

jednání nová a poté referendum. Lze nicméně jen těžko pochybovat o tom, že kdyby byl Harold Wilson zvolen potřetí v řadě do premiérského křesla, přijal by samé podmínky, které vyjednal Edward Heath.¹²² Právě proto lze jeho „NE“ v parlamentním hlasování přičítat spíše snaze zabránit rozdělení či dokonce rozpadu strany, oportunistu ve smyslu hesla (doslova NE ZA TORYOVSKÝCH PODMÍNEK)¹²³ či možná pošramocnému egu a neschopnosti přenést přes srdce, že jeho rivalovi se má podařit to, o co on jen nedlouho předtím marně usiloval.

V 70. letech se uvnitř strany začala profilovat frakce, která se začala označovat jako sociálně demokratická. Reprezentovala pro-evropská, či pro-evropanská, stanoviska, na která bylo nahlíženo stranickým vedením jako na revizionistická. Příslušníci této frakce však sami na sebe nahlíželi jako na „sociální demokraty“, čímž zároveň vyjadřovali sounáležitost k sociálně demokratickým stranám na kontinentu. Mluvčím této frakce ve straně byl Roy Jankins. Slabinou tohoto křídla bylo právě soustředění se na evropská témata, což jim na jedné straně umožnilo podpořit historický vstup Velké Británie do Evropského společenství, na druhé straně tím postrádali jasná stanoviska ohledně domácích politických témat, což později vedlo k rozpadu této frakce.¹²⁴

Při hlasování o ratifikaci přístupových smluv sehrála nicméně tato frakce klíčovou roli. Vzhledem k potížím, jaké měl Edward Heath se skupinou okolo Enocha Powella (viz výše), bylo nutné zajistit hlasy jinde. Roy Jankins a jeho frakce tyto hlasy poskytli. Nehlasovali přímo pro vládu, neboť, jak je uvedeno výše, ministerský předseda nakonec žádné instrukce k hlasování nevydal. Hlasovali spolu s vládou. Bylo to 69 jejich poslanců,¹²⁵ kteří umožnili ratifikaci přístupové smlouvy a výrazně se tak zapsali do historie své země i Evropy.

Chvilé labouristů měla ovšem ještě přijít. Harold Wilson se zavázal, že pokud labouristé vyhrají příští volby, podmínky britského členství ve Společenství vyjedná znovu a navíc je nechá posvětit v národním referendu.¹²⁶

---

¹²² GAMBLE, A., *Between Europe and America*, s. 118

¹²³ BROAD, R., *Labour's European Dilemas*, s. 72

¹²⁴ JONES, T.: *Remaking the Labour Party*, s. 74

¹²⁵ GOWLAN, D., TURNER, A., WRIGHT, A., *Britain and European Integration Since 1945*, s. 76

¹²⁶ VICKERS, R., *The Labour Party and the World*, s. 98

VI) ROZPAČITÉ PARTNERSTVÍ

1) LABUTÍ PÍSEŇ EDWARDA HEATHA

Navzdory úspěšně završené snaze vlády Jejího Veličenstva nepřijali Britové svou novou evropskou identitu s nadšením. Britská vláda se stala partnerem přijímaným s rozpačitostí, jednající v gaullistickém duchu zajištění národních zájmů bez ohledu na vlastní izolaci a na ostatní členy Společenství. Prameno zájmu projevila i o to, jak prohloubit společné komunitární instituce. Překvapivě tato rozpačitost byla jevem, který započal ještě v dobách vlády Edwarda Heatha.¹²⁷

Semínka nedůvěry byla zasetá velice brzy a stejně tak brzy vyklíčila v chladný oboustranný přístup. Do značné míry byl způsoben stylem britských politiků, kteří vystupovali ke svým evropským partnerům z pozice nadřazenosti. Britové také selhali ve sžití se s novou rolí člena Evropských společenství. Podle této interpretace se britští politici nedokázali vymanit z paradigmatu ovládající jejich myšlení předchozí více než dvě dekády a snažili se stále klást prioritu na partnerství se Spojenými státy a zeměmi Commonwealthu.¹²⁸

První summit „devítky“ se uskutečnil v Paříži od 19. do 21. října. Cíle, které summit stanovil, byly nemalé. Hospodářská a měnová unie (*The Economic and Monetary Union – EMU*) měla začít fungovat nejpozději na konci roku 1980, měl být vytvořen Evropský fond regionálního rozvoje (*European Regional Development Fund – ERDF*), program sociální činnosti, průmyslové, vědecké a technické politiky a rovněž mělo dojít ke koordinaci činnosti Společenství v environmentální a ekologické politice. Na návrh francouzského prezidenta si mělo Společenství vytknout za hlavní cíl „*přeměnit do konce desetiletí a v souladu s již podepsanými smlouvami vztahy členských zemí v Evropskou unii.*“¹²⁹

Vytvoření ERDF bylo hlavním cílem, se kterým Edward Heath na summit přijel. Měly z něho být financovány slabě rozvinuté průmyslové regiony uvnitř Společenství, z čehož mohla na rozdíl od CAP Británie výrazně profitovat. Vedle tohoto hlavního cíle hleděl britský premiér rovněž vylepšit poměr mezi dotacemi, které Británie do Společenství vkládala a ze kterých měla užitek.¹³⁰

Vytvoření fondu bylo nakonec posvěceno, stále ovšem nebyla jasná velikost celkových prostředků, kterými fond bude disponovat. Rozhodnutí z velké části leželo na

¹²⁷ GAMBLE, A., *Between Europe and America*, s. 118

¹²⁸ GOWLAN, D., TURNER, A., WRIGHT, A., *Britain and European Integration Since 1945*, s. 77

¹²⁹ c.d.: GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 274

¹³⁰ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 278

Němcích, kteří však byli poměrně skeptičtí, mj. kvůli tomu, že měli být opět největšími přispěvateli do fondu. Ačkoliv byly plány ambiciózní, mnoho z nich zůstalo jen naznačeno, nebo zahaleno do vágních formulací z důvodu přílišné rozdílnosti zájmů členských států rozšířeného Společenství. Takovým příkladem byla Evropská politická spolupráce (*European Political Cooperation - EPC*). Ta měla pracovat na principu koordinace zahraničních politik evropských zemí. Zájem na spolupráci měla především Francie, která s obavami sledovala především jednostrannou orientaci Německa na tzv. Východní politiku provozovanou kancléřem Brandtem. Na druhé straně trvala Francie na tom, že EPC musí fungovat na mezivládním základě.¹³¹ Právě tato rozpolcenost byla důsledkem toho, že výše zmíněné cíle vedoucí k integraci států v Evropskou unii byly úmyslně formulovány vágně a bylo jasné, že jsou výsledkem kompromisu. Prezident Pompidou se obával prohlubující integrace, resp. možné ztrátě francouzské národní suverenity a proto nejprve navrhoval pojem „konfederace“. Naopak Němci v čele s kancléřem Brandtem prosazovali pojem „federace“. Nakonec tedy byla přijata kompromisní forma v podobě „unie“, ačkoliv jen málokdo si dovedl představit, co je tím přesně myšleno. Když se Michel Jobert, generální tajemník Elysejského paláce dotázal, co znamená slovo „unie“, odpověděl mu jeho zástupce, Eduard Balladur, údajný autor pojmu: „*Nic, ale to je právě ta výhoda!*“¹³² EPC nakonec ztroskotala po přistoupení právě Velké Británie, která s podmínkou zachování vlastní suverenity, a tím samozřejmě i nezávislé zahraniční politiky, přímo vstupovala.¹³³

Britové měli smůlu v tom, že v době, kdy Společenství dosahovalo nesporných a velice dobrých hospodářských výsledků, stála Británie vlastní vinou stranou a pouze závistivě sledovala, jak se daří kontinentálním zemím rychle překonávat následky války. V okamžiku, kdy Británie do Společenství konečně vstoupila, zasáhla svět krize způsobená snížením těžby ropy v zemích vyvážejících ropu (*Organization of the Petroleum Exporting Countries – OPEC*). Země OPECu nejprve uvalily embargo na vývoz ropy do zemí, které podpořily Izrael (tedy především země západní Evropy a také USA), a poté byl vývoz ropy do těchto zemí předmětem kartelových dohod členských zemí, což vedlo k prudkému nárůstu cen za ropu.¹³⁴ Ačkoliv byla Británie postižena relativně méně, než ostatní státy západního světa, a to především díky rozsáhlým zásobám uhlí, přesto téměř 46% energií bylo kryto spotřebou ropy.¹³⁵

---

¹³¹ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 60

¹³² c.d.: GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 274

¹³³ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 61

¹³⁴ STELLNER, F.: *Hospodářské dějiny*, s. 93

¹³⁵ ADDISON, P., HARRIET, J., *A companion to Contemporary Britain 1939-2000*, s. 476

Z „ropného šoku“ se západní svět vzpamatovával po celá 70. léta. V Británii v první polovině 70. let navíc vyvrcholily ekonomické trendy započaté již po druhé světové válce. Slabý ekonomický růst (na počátku 70. let činil ve Británii 2%, zatímco ve Společenství přesahoval 4%), klesající hodnota libry, rostoucí nezaměstnanost, to vše byly ukazatele úpadku, které měl vstup Británie do Společenství zvrátit. Nicméně nestalo se. Inflation stoupla z 9% v roce 1972 na 24% v roce 1973, nezaměstnanost vzrostla ze 4% v roce 1972 na hrozivých 12% v roce 1984 (to znamená, že po prvních deset let členství Británie ve Společenství nezaměstnanost vzrůstala).¹³⁶

Jestliže Edward Heath nemohl vylepšit slabá místa britského hospodářství skrze členství ve Společenství (což byl jeden z hlavních, ne-li vůbec nejdůležitější britský cíl), těžko mohl pomýšlet na lepší identifikaci Britů se Společenstvím jako takovým. Britové hleděli na Společenství pragmatickým pohledem a očekávali, že jim členství přinese výhody, které vyrovnají nemalé náklady spojené s přistoupením.¹³⁷ Pokud tomu tak nebylo, nemohli nepochybovat o jeho smysluplnosti.

Summit v Kodani v prosinci 1973 konající se za dánského předsednictví měl za úkol zhodnotit výsledky dosažené od přijetí programových cílů Společenství na summitu v Paříži 1972. Britský ministerský předseda proto přijel v očekávání, že se mu dostane konkrétnějších příslibů v oblasti ERDF. Kodaňská schůzka však byla poznamenána ropnou krizí a hledáním východisek z ní. Navíc byla narušena nečekaným příjezdem čtyř arabských diplomatů, kteří přijeli obhájit postoj OPECu.¹³⁸ V důsledku nedostatku ropy požadoval německý kancléř Brandt po Edwardu Heathovi, aby se Británie podělila o své ropné bohatství skrývající se ve vodách Severního moře. Britský premiér, čelící stoupající nespokojenosti Britů se členstvím ve Společenství a také právě probíhající stávce horníků, německý požadavek odmítl. Stále ovšem očekával německou finanční podporu prostředkům ERDF. Britský premiér požadoval, aby Němci poskytli nejméně £1 250 milionů. V odpověď na britské zamítavé stanovisko ohledně ropných zásob v Severním moři byli nicméně Němci ochotni poskytnout ne více než £250 milionů.¹³⁹ Britové pochopili německý postoj jako neochotu pomoci novému partnerovi v nouzi, zatímco Němci nechápali, proč by měli na bedra své nízko-inflační ekonomiky naložit další finanční zátěž.

Rostoucí problémy na domácím poli dávaly tušit tomu, že se Edward Heath premiérem v dalším volebním období nestane. Byla to možná i jeho neschopnost více

---

¹³⁶ statistická data z toho odstavce viz: STELLNER, F. : Hospodářské dějiny, s. 97-98

¹³⁷ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 281

¹³⁸ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 276

¹³⁹ BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970-1974*, s. 282

zpopularizovat a představit výhody britského členství v Evropských společenstvích, co vedlo k jeho pádu. Enoch Powell a jeho anti-evropské křídlo doporučilo svým stoupencům, aby volili v nadcházejících volbách labouristy¹⁴⁰, neboť ti ve volebním manifestu deklarovali, že pokud vyhrají volby, pokusí se vyjednat nové podmínky britského členství ve Společenství. Pokud budou vyjednávání úspěšná, předloží pak znovu vyjednané podmínky k posouzení Britům v referendu. Pokud ne, nebudou se cítit vázáni podepsanou přístupovou smlouvou a budou jednat o vystoupení Británie ze Společenství.¹⁴¹

Volby do britského parlamentu proběhly v únoru 1974. Konzervativci ztratili ve volbách přes milion hlasů, což jasně naznačovalo, že jejich politika utrpěla porážku. Volby nicméně nenaznačovaly ani výrazný souhlas s programem labouristů, neboť ti rovněž oproti minulým volbám ztratili, přibližně půl milionu hlasů. V jistém slova smyslu za vítěze bylo tak možno považovat liberály, kteří oproti posledním volbám získali 4 miliony hlasů (oproti roku 1970, kdy získali na 2 miliony hlasů, je tentokrát volilo na 6 milionů voličů).¹⁴² Volby vyhrála Labouristická strana, nikoliv výraznou většinou. Labouristé získali 301 křesel v parlamentu, konzervativci 297, liberálové 14 a ostatní dohromady 23. Proto se Edward Heath, stále ministerský předseda, pokusil o jednání s liberály o sestavení koaličního kabinetu. Oslovil vůdce liberálů, Jeremy Thorpha, na což labouristé podrážděně reagovali a požadovali okamžitou Heathovu rezignaci. Heath ve vyjednávání neuspěl, kormidla se tak mohli opět chopit labouristé, kteří tak dostali příležitost dodržet svůj slib a znovu jednat o podmínkách britského členství ve Společenství. Ve snaze posílit svoji pozici vypsalí nové volby na říjen 1974, výsledek však nebyl o mnoho lepší.¹⁴³

2) WILSON OPĚT V ČELE

Labouristé v předvolebním manifestu deklarovali,¹⁴⁴ že chtějí jednat především o následujících položkách. Na prvním místě šlo o společnou zemědělskou politiku. Labouristé chtěli umožnit přístup levných zemědělských produktů ze zemí mimo Evropu na místo drahých, státem dotovaných potravin ze Společenství. V druhé řadě to byly podmínky, za kterých měla Británie přispívat do rozpočtu Společenství. Labouristé chtěli změnit poměr

---

¹⁴⁰ LOWE, N., *Modern British History*, s. 502

¹⁴¹ February 1974 Labour Party Manifesto: Let us work together - Labour's way out of the crisis. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <<http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1974/Feb/1974-feb-labour-manifesto.shtml>>

¹⁴² LOWE, N., *Modern British History*, s. 503

¹⁴³ VICKERS, R., *The Labour Party and the world*, s. 105

¹⁴⁴ February 1974 Labour Party Manifesto: Let us work together - Labour's way out of the crisis. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <<http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1974/Feb/1974-feb-labour-manifesto.shtml>>

příspěvků a benefitů z rozpočtu a tzv. vlastní zdroje, ze kterých byla financována především CAP, hodnotili jako nepřijatelné. Problémy měnové hodlali řešit v rámci celosvětovém, nikoliv v úzkém kruhu devíti západoevropských zemí. Rovněž chtěli lépe chránit zájmy rozvíjejících se zemí, především těch sdružených v Commonwealthu.

Jak je již ovšem vysvětleno výše, labouristé si uvědomovali nutnost přítomnosti Británie ve Společenství stejně naléhavě, jako konzervativci. Jen velice těžko by se jim podařilo vyjednat lepší podmínky než ty, které vyjednala vláda Edwarda Heatha, z toho prostého důvodu, že Británie neměla mnoho co nabídnout a byla to ona, kdo žádal o přijetí. Důvod vyjednávání byl jiný. Harold Wilson si byl vědom hlubokého rozdělení strany v názorech členství Británie ve Společenství. Rozhodl se proto, že stranu sjednotí tím, že se pokusí vyjednat lepší podmínky pro Británii a následně o nich nechá hlasovat v celonárodním referendu.¹⁴⁵

První dubnový den požádal nový ministr zahraničí James Callaghan zbývající „osmičku“ o přezkoumání podmínek, za kterých Británie přistoupila k Evropským společenstvím.¹⁴⁶ Z čistě právního hlediska šlo o mimořádně problematický požadavek, neboť jednou podepsané smlouvy, stvrzené v ratifikačním parlamentním procesu jsou závazné i pro vlády následující. Bylo proto na dobré vůli zbývajících členských států, zda budou ochotny o návrhu jednat, či jej smetou ze stolu. Protože si však uvědomovaly důležitost Velké Británie a jejího setrvání ve Společenství, na opětovné jednání přistoupily.¹⁴⁷ Vedle již zmíněných priorit, uvedených v předvolebním manifestu labouristické strany, chtěli Britové rovněž korekce v kvótách na dovoz cukru a mléčných produktů ze zemí Commonwealthu. Konkrétně šlo o cukr z Karibiku a máslo z Nového Zélandu. Pouze v tomto posledním bodě, tedy v jednáních o novozélandském másle, se Wilsonově administrativě podařil výraznější úspěch, neboť mu bylo na březnovém jednání Rady ministrů v Dublinu slíbeno množství ústupků. Mimo to se nepodařilo vyjednat nic dalšího, co by bylo možno považovat za zásadní změnu oproti stávajícím smlouvám. Ohledně společné zemědělské politiky sám premiér Wilson přiznal, že jednání nic podstatného nepřinesla.¹⁴⁸ Napomohla tomu i situace na světových trzích. Nárůst cen potravin ve světě na čas převýšil zemědělské ceny, které byly subvencované Společenstvím, a otupil tak hlavní britský argument proti CAP, že nákupy potravin ze Společenství stojí Británii příliš mnoho peněz. Stále probíhající

---

¹⁴⁵ FELLA, S., *New Labour and the European Union*, s. 23

¹⁴⁶ VICKERS, R., *The Labour Party and the world*, s. 108

¹⁴⁷ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 240

¹⁴⁸ GOWLAN, D., TURNER, A., WRIGHT, A., *Britain and European Integration Since 1945*, s. 81

hospodářská krize donutila několik států „osmičky“ přijmout národní ochranná opatření, což přiblížilo jejich postoj tomu britskému.¹⁴⁹ O velký úspěch Britů ovšem zdaleka nešlo.

Britskému premiérovi se nepodařilo vyjednat ani snížení britských příspěvků do společné komunitární pokladny. Obával se především strmého nárůstu finančních odvodů, kterými bude muset Británie do společné pokladny přispět po roce 1980. V průběhu vyjednávání podmínek před britským vstupem státy „šestky“ přislíbily Británii, že v případě, že se britský příspěvek ukáže být příliš vysoký a tím nespravedlivý, situace bude zvážena a přehodnocena. Žádné záruky ovšem Britům dány nebyly. Také naděje, že Británie bude profitovat z nově vytvořeného fondu regionálního rozvoje, vzaly rychle za své, neboť Němci stále odmítali zvýšit objem jejich odvodů do fondu.¹⁵⁰ Dílčí úspěch však byl přesto zaznamenán. Společenství schválilo zavedení tzv. opravného mechanismu, jehož účelem bylo právě snížení výše britských příspěvků do komunitární pokladny. Rozhodnutí spočívalo v tom, že stávající výše příspěvků členských států sice byla ponechána v platnosti, současně byl ovšem zaveden systém tzv. zpětného vyplácní peněz státům (tedy nikoliv pouze Velké Británii), které se ocitly „v nepřijatelné situaci“.¹⁵¹

Formálně byl proces znovu-vyjednávání završen výše zmíněným Dublinským summitem 11. března 1975. Ačkoliv byly změny ve velké většině kosmetické, byly Britské veřejnosti prezentovány jako úspěch. V průběhu vyjednávání došlo k několika zajímavým posunům. James Callaghan, britský ministr zahraničí a původně odpůrce britského setrvání ve Společenství, se v průběhu vyjednávání stal přesvědčeným stoupencem britského členství ve Společenství.¹⁵²

Poslední slovo měli mít ovšem britští obyvatelé. Referendum poprvé navrhl Tony Benn, dlouholetý člen Labouristické strany a odpůrce britského členství ve Společenství.¹⁵³ Benn tvrdil, že členství hrozilo zruinovat hospodářsky Británii a přijetí podmínek Římské smlouvy bylo „*hospodářskou kapitulací*“, jež zapříčila ztrátu 500 000 pracovních míst.¹⁵⁴ Wilson sám se k možnosti referenda stavěl rezervovaně, jeho potenciál však začínal chápat s postupujícím rozdělením uvnitř strany na pro a anti-Evropany. Na celostátním sjezdu Labouristické strany 26. dubna 1975 hlasovali delegáty téměř v poměru 2:1 proti členství

---

¹⁴⁹ GERBET, P., *Budování Evropy*, s. 241

¹⁵⁰ GOWLAN, D., TURNER, A., WRIGHT, A., *Britain and European Integration Since 1945*, s. 82

¹⁵¹ HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, s. 64

¹⁵² VICKERS, R., *The Labour Party and the world*, s. 108

¹⁵³ BENN, T., *Office without Power*, s. 416

¹⁵⁴ HATFIELD, M. : *The House. The Left Build.*, s. 248

Británie ve Společenství. Většina členů labouristického kabinetu byla nicméně pro a hlasovala společně s liberály a konzervativci „ano“.¹⁵⁵

V prvním referendu Spojeného království vůbec, rozhodovalo 26 milionů oprávněných voličů 6. června 1975 o setrvání své země v Evropských společenstvích. „Pro“ se vyjádřilo přes 17 milionů Britů (což představovalo 67% těch, kteří se voleb zúčastnili), „proti“ téměř 8,5 milionu obyvatel Spojeného království. Rovněž z hlediska územního či národnostního složení Spojeného království skončily volby úspěchem pro „Evropany“. V Anglii se „pro“ vyslovilo téměř 69%, ve Walesu 65,5%, ve Skotsku 58% a v Severním Irsku 52%.¹⁵⁶

---

¹⁵⁵ VICKERS, R., *The Labour Party and the world*, s. 109

¹⁵⁶ POWELL, D., *Nationhood & Identity*, s. 237

SHRNUTÍ a ZÁVĚR

Dnešní poměr Velké Británie a Evropské unie má hluboké kořeny ve vývoji obou těchto entit v průběhu mnoha staletí. Ačkoliv se o Evropě jako samostatném činiteli v mezinárodních vztazích počíná uvažovat prakticky od středověku, vždy činil potíže způsob, jakým Evropu sjednotit, vytvořit efektivní vládnoucí mechanismu a neméně důležitě, jak ji ideově definovat, vymežit a obhájit před nikdy nekončícím zástupem kritiků.

Neméně obtížné bylo, je, a zřejmě ještě dlouhou dobu zůstane definovat pozici Anglie či Velké Británie „vůči“ Evropě. Ačkoliv se téměř jistě většina shodne na tom, že Velká Británie do Evropy geograficky, kulturně, jazykově, či nábožensky patří, se stejnou jistotou bude vždy následovat více či méně významné „ale“. Evropský kontinent, tedy Evropa bez Britských ostrovů, vždy posloužila britským monarchům, politikům i prostým Britům k tomu, aby mohli lépe definovat sebe sama. Anglií či Velkou Británií bylo tak vždy to, co nebylo „Evropou“.

Anglie či Velká Británie se na kontinentu vždy ráda angažovala, více či méně, především však tehdy, bylo-li to výhodné z hlediska jejích národních zájmů. Motivy, prostředky a cíle se rovněž měnily s růstem významu Anglie a Velké Británie jako státu a její proměnou ve světovou velmoc. S postupným formováním britského impéria se z Británie stával globální hráč, přičemž ztrácel „evropský“ faktor britské zahraniční politiky poněkud na významu. Byl však stále přítomen. Tento přístup lze velice zjednodušeně vyjádřit klasickým „rozděl a panuj“. Jinými slovy řečeno: spolupráce na bázi národní suverenity ano, ovšem pouze za předpokladu, že to je v britském národním zájmu a nejde o ohrožení britské suverenity. Není lepšího příkladu tohoto chování než trpká československá zkušenost s britskou zahraniční politikou v podobě appeasementu ve 30. letech XX. století. Geopolitické uvažování britských politických elit v „mnichovské“ krizi zapadá do širšího obrazu britských diplomatických dějin posledních 250 let, a trvajících prakticky až do poloviny 50. let XX. století. Nehledě na rozdíly mezi jednotlivými politickými stranami byla role světové velmoci vždy základním kamenem britské zahraniční politiky.

Není proto těžké odhadnout, že ani v okamžiku, kdy se na kontinentu začínal formovat integrační uskupení založené na vzdání se určitých částí své suverenity, panovala napříč britským politickým spektrem shoda na tom, že není v zájmu Velké Británie se do tohoto projektu zapojit. Ačkoliv Winston Churchill volal po Spojených státech evropských, jedním dechem dodával, že Británie bude s ohledem na své specifické postavení a zájmy stát stranou.

Po druhé světové válce snila Velká Británie o tom, že si udrží nadále postavení světové velmoci a spolu se Spojenými státy, Sovětským svazem a Čínou ponese hlavní zodpovědnost za poválečný vývoj v mezinárodních vztazích. Winston Churchill definoval zahraniční politiku Velké Británie jako politiku složenou z několika propojených kruhů, v jejichž vzájemné souvislosti je vytvářena britská zahraničně-politická koncepce, která směřuje k zajištění postavení Velké Británie jako světové velmoci. Na prvním místě britských priorit bylo britské impérium, které jí zajišťovalo právě status světové velmoci, dále to pak „speciální vztah“ ke Spojeným státům jako nejbližšímu zahraničně-politickému partnerovi a válečnému spojenci a konečně se jednalo o přátelský vztah ke státům na kontinentu, kde mělo především dojít k franko-německému usmíření.

Ač konzervativec, nelišil se Winston Churchill v těchto názorech od vítěze prvních poválečných voleb, britských labouristů. Jejich předseda Clement Attlee dal již za války jasně najevo, že mezi jeho zahraničně politické priority patří zachování britské říše, a že netouží předsedat jejímu rozpadu.

Tento celonárodní konsensus přetrval prakticky po celou první dekádu od konce druhé světové války. Poté byly britské politické elity doslova přinuceny vnějšími i vnitřními okolnostmi si uvědomit, že na roli světové velmoci již Velká Británie nestačí a pokud si chce zachovat vliv na vývoj mezinárodních událostí, musí se stát členem většího celku. Mezi vnější faktory lze počítat rozpad britské koloniální říše, slábnoucí americké pochopení pro speciální vztah ke stále více izolující se Británii a naopak rostoucí sympatie pro úspěšně se rozvíjející evropské integrační uskupení, a rovněž i ztrátu mezinárodní prestiže po fiasku v tzv. Suezské krizi. Opomenout nelze ani přinejlepším limitovaný úspěch vlastního integračního uskupení ESVO, které nesplnilo očekávání. Vnitřní příčiny je možné spatřit v pomalu se rozvíjejícím britském hospodářství (především ve srovnání s bouřlivým hospodářským rozvojem odehrávajícím se na kontinentu), slábnoucím postavení libry na světových trzích a rostoucím britské zadlužení.

Ani po bolestném poznání britských politických elit, že Británie na roli světové velmoci již nemá, nebylo Británii dopřáno do „Evropy“ vstoupit. Ač dvakrát podána, byla britská žádost dvakrát v průběhu 60. let odmítnuta francouzským prezidentem generálem de Gaullem. Až po jeho rezignaci bylo možno přístupové rozhovory úspěšně dotáhnout do konce a Británie, spolu se dvěma dalšími zeměmi, se mohla k rodině evropských národů připojit. I poté však její postoj zůstal opatrný, chladný, až nadřazený, v pravdě „rozpačitý“.

Politické strany ve Velké Británii a jejich názory na participaci v evropských integračních projektech znamenajících ztrátu určité části národní suverenity souzněly.

Až na krátké období okolo první britské žádosti o vstup do Evropského hospodářského společenství se obě strany shodovaly v tom, že má-li si Británie zachovat vliv na dění ve světě a vyřešit domácí hospodářské obtíže, musí se k bouřlivě rozvíjejícím se Evropským společenstvím připojit. Kritika jedné strany druhou vycházela z vnitropolitických příčin, oportunistických pohnutek či vnitrostranických krizí. Nic z toho nemohlo změnit skutečnost, že se vstup Spojeného království do Společenství stal národním zájmem, o čemž svědčí opakovaná snaha britských vlád, vedených jak konzervativci, tak labouristy, o začlenění Velké Británie do poválečné sjednocující se Evropy.

Odpověď na otázku, proč je současný vztah Velká Británie – Evropa rozpačitý, proč se britské politické elity váhaly připojit se k hlavnímu proudu evropské integrace, a co je vedlo k tomu názor změnit, leží tedy v historii. Zvláštní symbióza vztahu Británie - kontinent, vyvinuvší se v průběhu staletí, a také britské národní dějiny, jsou tím, co pomáhá pochopit britské chování po druhé světové válce i dnes. Zároveň umožňuje vysvětlit příčiny a odhadnout případný výsledek britského referenda naplánovaného na rok 2015. Ani po 40 letech v rodině evropských národů nebyla britská společnost schopna najít si v ní své místo a krize její identity, nepochybně způsobená rozpadem britské imperiální říše, i nadále pokračuje. Důkazem toho je i další referendum, tentokrát o skotské nezávislosti, při jehož úspěchu by „britská“ společnost přestala existovat. Vynuceným přístupem do Evropského společenství ztratili Britové konstantu, která pomáhala definovat jejich národ a zájmy po celá staletí. Ekonomické obtíže současnosti a také těžko zodpověditelná otázka – co je Evropa? – Britům znovunalezení jejich identity nijak neusnadňuje.

Zároveň však jako lidé bytostně nadaní realismem a prostým rozumem jsou si Britové vědomi současných mezinárodně politických reálií. Pravděpodobně poslední záchvěv „zvláštního“ britsko-amerického partnerství bylo možno spatřit při britské podpoře americké invaze do Iráku v roce 2003. S exponenciálně rostoucím významem Číny v mezinárodních vztazích a tomu odpovídajícímu přesunu pozornosti Spojených států z Evropy do Asie ztrácí pro Američany britská karta, měla-li by být hrána o samotě, na hodnotě. Také Rusko pomalu získává zpět ztracené pozice, které po rozpadu jejich „říše“ bylo nuceno opustit. S postupnou transformací bývalého „bipolárního“ světa na svět „multipolární“, ve kterém prim začínají hrát státy s alespoň několika stovkami milionů obyvatel (Brazílie, Čína, Indie, Rusko, USA) si lze jen těžko představit britského politika, snažícího se tradičně zachovat vliv své země na chod světových událostí, který by myslel vážně vystoupení z politického tělesa čítajícího přes 500 milionů obyvatel. Právě proto je britské referendum o setrvání Velké Británie v unii

jen nutnou úlitbou veřejnosti a vnitropolitickým oponentům, podobně jako v roce 1975, které nemůže skončit jinak než setrváním Británie v Unii.

Věřím, že z výše uvedeného tedy vyplývá, že cíle, které jsem si stanovil, se mi podařilo splnit, a otázky na položené odpovědi se mi podařilo nalézt.

PRAMENY A LITERATURA

I. PRIMÁRNÍ PRAMENY

a) CONCLUSIONS OF MEETING OF THE CABINET

CAB/128/47 - CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Tuesday, 23 June, 1970, at 11 a.m. 1st Conclusions

CAB/128/47 - CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Monday, 29 June, 1970, at 11 a.m., 3rd Conclusions

CAB/128/47 - CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Thursday, 23 July, 1970, at 10 a.m., 8th Conclusions

3. CAB/128/47 - CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Tuesday, 13 October, 1970, at 11 a.m., 28th Conclusions

CAB/128/47 - CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Thursday, 29 October, 1970, at 11 am., 34th Conclusions

CAB/128/47, CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Thursday, 10 December, 1970, at 10 a.m., 45th Conclusions

CAB/128/49/26 - CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Tuesday, 18 May, 1971, at 11 a.m., 26th Conclusions

CAB/128/49/36 - CONCLUSIONS of a meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1. on Thursday, 1 July, 1971, at 11.30 a.m., 36th Conclusions

CAB/128/49/37, CONCLUSIONS of a Meeting of the Cabinet held at 10 Downing Street, S.W.1, on Thursday, 8 July 1971, at 11.30 a.m., 37th Conclusions

b) CABINET MEMORANDA

CAB/129/150 - THE QUEEN'S SPEECH ON THE OPENING OF PARLIAMENT Note by the Lord President of the Council, 26th June 1970

CAB/129/150 - MEMBERSHIP OF THE EUROPEAN COMMUNITIES; OPENING STATEMENT FOR 30 JUNE - Note by the Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs, 26 June 1970

CAB/129/154, *UNITED KINGDOM CONTRIBUTION TO THE BUDGET OF THE EUROPEAN COMMUNITIES*, Note by the Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs, 7 December 1970

CAB/129/158/1 - *EUROPEAN ECONOMIC COMMUNITIES: DRAFT WHITE PAPER*, 29 June 1971

c) MARGARET TATCHER FOUNDATION

Documents released under Margaret Thatcher Foundation FoI request:

20 May (Session 1)

20 May (Session 2)

21 May (Session 3)

21 May (Session 4)

Agreed Minutes (unpublished)

d) THE KEY DOCUMENTS OF SUMMIT HEATH-POMPIDOU

PREM 15/ 372 – *THE PRIME MINISTER'S VISIT TO PARIS: 19 – 21 MAY 1971; SUMMARY OF PARIS DISPATCH EP/6 OF 9 JUNE 1971*

PREM 15/372 – *SOAMES ON POMPIDOU; UK-EEC NEGOTIATIONS*, 21 APRIL 1971

II. SEKUNDÁRNÍ PRAMENY

1. ADDISON, P., JONES, H. (ed.): *A companion to Contemporary Britain 1939 – 2000*. 1. vyd. Oxford: Blackwell Publishing, 2007. 583s. ISBN-13: 0-978-1-4051-6730-7
2. BACHE, I., JORDAN, I. (ed.): *The Europeanization of British Politics*. 1. vyd. Hampshire: Palgrave MacMillan, 2006. 311s. ISBN-10: 1-4039-9519-2
3. BALL, S., SELDON, A.: *The Heath Government 1970–74*. 1. vyd. New York: Wesley Longman Limited, 1996. 423s. ISBN 0 582 25992 4 CSD
4. BELL, T.: *Office Without Power. Diaries 1968 – 1972*. 1. vyd. London: Arrow Books, 1988. 562s. ISBN 0 09 963450 3
5. BELL, T.: *Against The Tide. Diaries 1973 – 1976*. 1. vyd. London: Arrow Books, 1989. 754s. ISBN 0 09 968390 3
6. BROAD, R.: *Labour's European Dilemmas. From Bevin to Blair*. 1. vyd. Hampshire: Palgrave MacMillan, 2001. 244s. ISBN 0-333-80160-1
7. CAMPS, M.: *Britain and the European community 1955-1963*. 1. vyd. London: Oxford University Press, 1965. x, 547 s.
8. CAMPS, M.: *European unification in the sixties: from the veto to the crisis*. 1. vyd. New York : McGraw-Hill Book Co, 1966. 273 s.
9. CAMPS, M.: *What Kind of Europe? : The Community Since De Gaule's Veto*. 1. vyd. London: Oxford University Press, 1965. x, 140 s.
10. CROWSON, N. J.: *The Conservative Party and European Integration since 1945. At the heart of Europe?*. 1. vyd. Routledge: Oxon, 2007. 306s. ISBN 0-203-96276-1
11. DADDOW, O. J. (ed.): *Harold Wilson and European Integration. Britain's Second Application to join the EEC*. 1. vyd. London: Frank Cass Publishers, 2003. 298s. ISBN 0-7146-8207-1
12. FELLA, S.: *New Labour And The European Union: Policy Strategy, Policy Transition And The Amsterdam Treaty Negotiation*. 1. vyd. Aldershot: Ashgate Pub Ltd, 2002. 264s. ISBN 0 75463087 0
13. GAMBLE, A.: *Between Europe and America*. 1. vyd. Hampshire: Palgrave MacMillan, 2003. 262s. ISBN-10: 0-333-55571-6
14. GERBET, P.: *Budování Evropy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 450s. ISBN 80-246-0111-7
15. GOWLAND, D., TURNER, A., WRIGHT. A.: *Britain and European Integration Since 1945*. 1. vyd. Routledge: Oxon, 2010. 301s. ISBN 0-203-29990-6

16. HATFIELD, M.: *The House The Left Build. Inside Labour Policy Making 1970–1975*. 1. vyd. Norfolk: Lowe and Brydone Printers Ltd., 1978. 272s. ISBN 0 575 02471 2
17. HEATH, E.: *The Course of My Life*. 1. vyd. London: Hodder and Stoughton, 1988, 768s. ISBN 0 340 70853 0
18. HEATH, Edward. *Realism in British Foreign Policy*. Foreign Affairs [online]. 1969, October Issue [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/24102/edward-heath/realism-in-british-foreign-policy>
19. HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace I*, 1. vyd. Praha: Triton, 2005, 151s. ISBN 80–7254–731–3
20. HORČIČKA, V., KOVÁŘ, M., *Dějiny evropské integrace II*, 1. vyd. Praha: Triton, 2006, 159s. ISBN 80–7254–741–0
21. JONES, T.: *Remaking the Labour Party. From Gaitskell to Blair*. 1. vyd. New York: Routledge, 1996. 83s. ISBN 0-203-97705-X
22. LANE, A., SANDBROOK, D.: *State of Emergency: The Way We Were: Britain, 1970–1974*. 1. vyd. London: Penguin, 2010. xx 775s. ISBN 9781846140310
23. LECKIE, R.: *Sága 2. světové války*. 1. vyd. Praha: Baronet a. s., 2000, 996s. ISBN 80–7254–285–2
24. LIEBER, R. J.: *British Politics And European Unity: Parties, Elites, And Pressure Groups*. 1. vyd. Los Angeles: University of California Press, 1970. 317s. ISBN 0–520–01675–0
25. LOWE, N.: *Modern British History*. 3. vyd. Hampshire: Palgrave, 1998. 628s. ISBN–10: 0–333–72106–3
26. LUKACS, J.: *Decline and Rise of Europe*. 1. vyd. New York: Doubleday and Company, 1965. 295s.
27. MAY, A. (ed.): *Britain, the Commonwealth and Europe. The Commonwealth and Britain's Applications to join the European Communities*. 1. vyd. Hampshire: Palgrave, 2001. 210s. ISBN 0–333–80013–3
28. PAGDEN, A.: *Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 96s. ISBN 13–978–0–521–79552–4
29. PINE, M.: *Harold Wilson and Europe. Pursuing Britain's Membership of the European Communities*. 1. vyd. New York: Tauris Academic Studies, 2007. 274s. ISBN 978 1 84511 470 1

30. POWEL, D.: *Nationhood And Identity: The British State since 1800*. 1. vyd. London: I. B. Tauris, 2002. 256s. ISBN 1-86064-517-8
31. SAMPSON, A.: *Anatomy of Britain*. 1. vyd. London: Hodder and Stoughton, 1962. 662s.
32. SAMPSON, A.: *The Changing Anatomy of Britain*. 1. vyd. London: Hodder and Stoughton, 1982. 476s. ISBN 0 340 20964 X
33. SCHELLE, K., VESELÁ, R., VOJÁČEK, L., HLOUŠEK, J.: *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU*. 1. vyd. Ostrava – Přívoz: Key Publishing s. r. o., 2007. 214 s. ISBN 978-80-87071-53-3
34. TURNER, A. W.: *Crisis? What Crisis?: Britain In The 1970s*. 1. vyd. London: Aurum Press Ltd, 2008. 336s. ISBN 978 178131 0717
35. VICKERS, R.: *The Labour Party and The World. Labour's Foreign Policy since 1951. Volume 2*. 1. vyd. Manchester: Manchester University Press, 2011. 243s. ISBN 9780719067464
36. YOUNG, J. W.: *The Labour Governments 1964-70, International Policy (The Labour Governments 1964 - 1970). Volume 2*. 1. vyd. Manchester: University Press, 2004. 256s. ISBN- 10: 0719043654

III. ELEKTRONICKÉ PORTÁLY

1. *Britské velvyslanectví v Praze*. Do Prahy dorazila nová britská velvyslankyně. In: [online]. [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: <<https://www.gov.uk/government/world-location-news/179127.cs>>
2. *An UNOFFICIAL site on the Labour Party*. February 1974 Labour Party Manifesto: Let us work together - Labour's way out of the crisis. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <<http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1974/Feb/1974-feb-labour-manifesto.shtml>>
3. *An UNOFFICIAL site on the UK's Conservative Party*. 1970 Conservative Party General Election Manifesto: A Better Tomorrow. [online]. [cit. 2013-11-10]. Dostupné z: <<http://www.conservative-party.net/manifestos/1970/1970-conservative-manifesto.shtml>>
4. *The National Archives*. [online]. [cit. 2013-11-12 - 2013-12-12]. Dostupné z: <<http://www.nationalarchives.gov.uk/>>
5. *Margaret Thatcher Foundation*. [online]. [cit. 2013-11-12 - 2013-12-12]. Dostupné z: <<http://www.margaretthatcher.org/>>